

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการเรียนร่วมของโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส ในครั้งนี้นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วม
 - 1.1 ความหมายการเรียนร่วม
 - 1.2 ความเป็นมาของโรงเรียนเรียนร่วม
 - 1.3 ทฤษฎีพื้นฐานการเรียนร่วม
 - 1.4 ประโยชน์ของการศึกษาแบบเรียนร่วม
 - 1.5 ประโยชน์การเรียนร่วม
 - 1.6 รูปแบบและวิธีการให้บริการเรียนร่วม
 - 1.7 องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนร่วมให้ประสบผลสำเร็จ
 - 1.8 ปัญหาการจัดการเรียนร่วม
2. การบริหารจัดการเรียนร่วมโดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT)
 - 2.1 นักเรียน
 - 2.2 สภาพแวดล้อม
 - 2.3 กิจกรรมการเรียนการสอน
 - 2.4 เครื่องมือ
3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส
 - 3.1 สภาพทั่วไป
 - 3.2 โรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม
4. การจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม
 - 4.1 การจัดเตรียมอาคารสถานที่
 - 4.2 การเตรียมบุคลากร
 - 4.3 การจัดเตรียมนักเรียนพิเศษ
 - 4.4 การจัดเตรียมนักเรียนปกติ
 - 4.5 การจัดเตรียมผู้ปกครอง

- 4.6 การจัดเตรียมแผนการสอนและโครงการสอน
- 4.7 การเตรียมการวัดและประเมินผล
- 5. โรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี
- 5.1 ภารกิจด้านการจัดการเรียนร่วม
- 6. การสนทนากลุ่ม
 - 6.1 ความหมาย
 - 6.2 ลักษณะสำคัญของการสนทนากลุ่ม
 - 6.3 แนวทางในการสนทนากลุ่ม
 - 6.4 ขั้นตอนในการจัดและดำเนินการสนทนากลุ่ม
 - 6.5 หลักและวิธีการดำเนินการสนทนากลุ่ม
 - 6.6 การจัดการสนทนากลุ่ม
 - 6.7 ประโยชน์ ข้อดีและข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม
- 7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วม

การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติเป็นวิธีการหนึ่งของการจัดการศึกษาพิเศษ นักการศึกษาพิเศษได้ให้ความหมายการเรียนร่วมและหลักการของการจัดการเรียนร่วมไว้ ดังนี้

1. ความหมายการเรียนร่วม

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และสุวพิชชา ประสิทธิ์ชัยญกิจ (2553: 63) ได้ให้ความหมายการเรียนร่วมไว้ว่า การเรียนร่วมหมายถึง การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าไปในระบบการศึกษาทั่วไปร่วมกัน มีการร่วมกิจกรรมและใช้ช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งในแต่ละวันระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติ โดยเป็นความร่วมมือและรับผิดชอบร่วมกันระหว่างครูทั่วไปและครูการศึกษาพิเศษในโรงเรียน เพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนบริการต่าง ๆ ให้กับนักเรียนในความดูแล

พีรพัฒน์ ชูชัย (2548: 11) ได้ให้ความหมายการเรียนรู้ร่วมว่าหมายถึง การจัดการศึกษาให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีโอกาสเรียนร่วมกับเด็กปกติตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยได้รับความช่วยเหลือตามความจำเป็นพิเศษ เพื่อส่งเสริมให้ได้เรียนรู้และอยู่ร่วมในสังคมอย่างปกติสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2543 ก: 2) ได้ให้ความหมายการเรียนรู้ร่วมไว้ว่าหมายถึง การเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษจนถึงระดับหนึ่งแล้วส่งต่อนักเรียนเหล่านี้ไปเรียนร่วมในโรงเรียนปกติทั่วไป โดยอาจจัดในหลายรูปแบบ และมีลักษณะการจัดที่แตกต่างกันสามารถจัดได้ตามความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน

ศรียา นิยมธรรม (2541: 36) ได้ให้ความหมายการเรียนรู้ร่วมไว้ว่า การเรียนร่วมหมายถึง การเรียนรู้ การเจริญเติบโตในสิ่งแวดล้อม ซึ่งนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษจะได้มีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนปกติในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และกิจกรรมนั้นต้องเกี่ยวข้องกับพัฒนาการต่าง ๆ ทุกด้าน เช่น ด้านร่างกาย สังคม ภาษาและสติปัญญา รวมถึงการจัดโปรแกรมการศึกษารายบุคคล ตามความต้องการและความสามารถของนักเรียน โดยการจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กอย่างเหมาะสม โดยให้นักเรียนทุกคนได้มีปฏิสัมพันธ์กันและร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กันอย่างทั่วถึง

จากความหมายของการเรียนร่วมที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการเรียนร่วมคือ การจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษได้มีโอกาสเข้าเรียนในระบบการศึกษาร่วมกันกับนักเรียนปกติทั่วไป เพื่อให้ได้รับการศึกษาและได้รับความช่วยเหลือตามความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยให้นักเรียนทุกคนได้มีปฏิสัมพันธ์และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ได้เรียนรู้และอยู่ร่วมในสังคมอย่างปกติสุข ซึ่งสามารถจัดได้ตามความต้องการพิเศษและตามความสามารถของเด็กแต่ละคน โดยอาจจัดในหลายรูปแบบ และมีลักษณะการจัดที่แตกต่างกัน โดยจะเป็นความร่วมมือและรับผิดชอบร่วมกันระหว่างครูทั่วไปและครูการศึกษาพิเศษในโรงเรียน เพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนบริการต่าง ๆ ให้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษในความดูแล

2. ความเป็นมาของโรงเรียนเรียนร่วม

ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 3 จังหวัดสงขลา (2545: 5-8) ระบุไว้โดยสรุปว่าในปี พ.ศ. 2499 ประเทศไทยได้จัดการเรียนร่วมเป็นครั้งแรกสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นของโรงเรียนสอนคนตาบอด กรุงเทพมหานคร ไปเรียนร่วมใน โรงเรียนเซนต์คา เบรียล ซึ่งได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จึงขยายไปตาม โรงเรียนเอกชนและ โรงเรียนรัฐบาลอีกหลายแห่ง

ในปี พ.ศ. 2500 กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการจัดการเรียนร่วมให้กับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เข้าเรียนร่วมใน โรงเรียนปกติทั่วไประดับประถมศึกษา จำนวน 7 โรงเรียน ในเขต กรุงเทพมหานคร และในปี พ.ศ. 2507 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีการสอนเด็กที่มีความบกพร่อง

ทางการเห็นเรียนร่วมกับนักเรียนปกติทั่วไปในโรงเรียนพญาไท โดยได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจากมูลนิธิคนตาบอดโพ้นทะเลแห่งสหรัฐอเมริกา (American Foundation Oversea for the Blind) และในปี พ.ศ. 2520 ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 โดยมีการกำหนดนโยบายการศึกษาพิเศษไว้ว่า “เป็นการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษหรือผิดปกติทางร่างกายปัญญาและจิตใจ อาจจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดในโรงเรียนธรรมดาตามความเหมาะสม” จากนโยบายดังกล่าว จึงเกิดแบบแผนการจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนปกติขึ้น และนำไปสู่การปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับกันว่า การเรียนร่วมของเด็กที่มีสภาพความบกพร่องในโรงเรียนปกติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาสำหรับเด็กพิการ เพื่อให้เด็กที่มีความบกพร่องมีสิทธิทางการศึกษาเท่าเทียมกับเด็กปกติ ซึ่งผู้ปกครองที่ไม่ต้องการให้เด็กที่มีความบกพร่องเข้าเรียน สามารถขอรับการยกเว้นในการเข้ารับการศึกษาได้ พระราชบัญญัติฉบับนี้ส่งผลให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญกับการศึกษาของเด็กที่มีความบกพร่องมากขึ้น โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในรูปแบบเรียนร่วม ปีการศึกษา 2530 ได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นได้เรียนร่วมกับเด็กปกติในระดับชั้นประถมศึกษา และได้ขยายโครงการไปยังส่วนภูมิภาคตั้งแต่ปีการศึกษา 2532 โดยมีการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก 3 ประเภท คือ เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน โดยจัดในรูปแบบการเรียนร่วม (กรมสามัญศึกษา, 2542: 17-18)

ผดุง อารยะวิญญู (2542: 3-4) กล่าวว่าไว้โดยสรุปว่า ประเทศต่าง ๆ ทางตะวันตกที่ระบบการศึกษาเจริญมากแล้วนั้น การจัดการศึกษาพิเศษเป็นไปในแนวทางการเรียนร่วม เนื่องจากเห็นว่าโรงเรียนพิเศษที่จัดตั้งขึ้นสำหรับเด็กเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษนั้น ไม่เหมาะสมหลายประการ ผิดหลักการที่จัดแยกเด็กออกเป็น “ชนส่วนน้อย” ของสังคม และขัดแย้งกับสิทธิพื้นฐานของเด็ก และของผู้ปกครองที่เด็กควรมีสิทธิเลือกที่จะเรียนร่วมในโรงเรียนปกติหรือเรียนในโรงเรียนพิเศษ ผู้ปกครองจึงมีแนวโน้มที่จะให้เด็กเรียนร่วมในโรงเรียนที่จัดการศึกษาปกติมากขึ้น รัฐบาลของหลายประเทศจึงกำหนดมาตรการให้โรงเรียนปกติทั่วไปดำเนินงานจัดการเรียนร่วม ส่งผลให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษจึงเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาปกติทั่วไปมากขึ้น แต่ทั้งนี้การเรียนร่วมจะต้องพิจารณาถึงประเภทและความรุนแรงของสภาพความบกพร่อง เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายส่วนใหญ่ยังเรียนอยู่ในโรงเรียนพิเศษ เด็กที่มีความบกพร่องในระดับปานกลางให้เข้าเรียนร่วมให้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้ เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมไม่รุนแรงเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาปกติทั่วไป

พัชรี จิวพัฒนกุล (2542: 3-4) กล่าวโดยสรุปว่าในปี พ.ศ. 2529 สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติดำเนินงานจัดการเรียนร่วมภายใต้ชื่อโครงการพัฒนารูปแบบการจัดการ ประถมศึกษาสำหรับเด็กพิการเรียนร่วมกับเด็กปกติ ในปี พ.ศ. 2533 ได้ขยายงานจัดการเรียนร่วมไปยัง สำนักงานการศึกษา ในจังหวัดต่าง ๆ และในปี พ.ศ. 2538 สามารถขยายผลการจัดการเรียนร่วม ได้ครบ 76 จังหวัด และกล่าวว่าปัจจุบันการศึกษาพิเศษเริ่มขยายเพื่อรับเด็กเพิ่มมากขึ้น ทั้งด้านจำนวน โรงเรียนเรียนร่วม และการพัฒนาบุคลากรทางด้านการศึกษาพิเศษ เพื่อรองรับการจัดการศึกษาพิเศษ

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้มี ความพยายามในการดำเนินการในรูปแบบจัดการเรียนร่วม ระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับ นักเรียนปกติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 จนถึงปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนทั้งกระบวนการและวิธีการทำงาน มีกฎหมายนโยบายต่าง ๆ และการปฏิรูปการศึกษาที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความต้องการพิเศษ ส่งผลให้การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษาโดยยึดบนหลักสิทธิพื้นฐานของเด็กและของ ผู้ปกครอง ในเรื่องสิทธิและ โอกาสทางการศึกษา การเลือกที่เรียนทำให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เข้าสู่ระบบ โรงเรียนทั่วไปมากขึ้น และมีโอกาสในการเลือกสถานศึกษามากขึ้น ซึ่งแตกต่างจาก การจัดการศึกษาในยุคต้น ๆ ที่เป็นการจัดให้เข้าสู่โรงเรียนพิเศษเฉพาะทาง

3. ทฤษฎีพื้นฐานการเรียนร่วม

การจัดการเรียนร่วมจำเป็นต้องจัดตามความเหมาะสม ความต้องการและความสามารถ ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จึงสามารถทำให้เด็กเหล่านั้นได้รับประโยชน์เต็มที่จากการเรียนร่วม ผดุง อารยะวิญญู (2533: 7) ได้สรุปทฤษฎีพื้นฐานการเรียนร่วม ดังนี้

3.1 ในสังคมมนุษย์มีทั้งคนปกติและผู้ที่มีความบกพร่องต่าง ๆ เมื่อสังคมไม่สามารถแยก คนที่มีความบกพร่องออกจากสังคมปกติได้ ดังนั้นจึงไม่ควรแยกการศึกษาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ควรให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติ

3.2 เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีความต้องการและความสามารถต่างจากเด็กปกติ ดังนั้น ควรจัดรูปแบบและวิธีการศึกษาให้แตกต่างไปจากเด็กปกติ เพื่อให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถ เรียนรู้ได้อย่างเต็มตามศักยภาพของตนเอง

3.3 เด็กแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเด็กปกติหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การศึกษาจะช่วยให้ความสามารถของเด็กแต่ละคนปรากฏเด่นชัดขึ้น

3.4 เด็กแต่ละคนมีพื้นฐานที่ต่างกันทางการเลี้ยงดูจากครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สติปัญญา และทักษะการศึกษาจะช่วยให้แต่ละคนได้เรียนรู้เพื่อการปรับตัวเข้าหากัน และให้ทันกับ การเปลี่ยนแปลงของโลก

3.5 เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม การจัดการศึกษาจึงต้องจัดเพื่อพัฒนาทุกด้านให้สูงสุดตามความสามารถของแต่ละบุคคล

จากทฤษฎีพื้นฐานการเรียนรู้ร่วมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ควรจัดโดยคำนึงถึงศักยภาพในการรับรู้ ยึดหลักความแตกต่างของวิธีการเรียนรู้ และต้องจัดให้มีความเหมาะสมกับความต้องการจำเป็นพิเศษที่จะได้รับการพัฒนาเป็นรายบุคคล โดยยึดหลักการเรียนรู้ตามศักยภาพและความแตกต่างของแต่ละบุคคลเป็นแนวทางในการวางแผนการจัดการศึกษา

4. ปรัชญาของการศึกษาแบบเรียนร่วม

นักการศึกษาพิเศษได้เสนอปรัชญาการเรียนร่วมจากพื้นฐาน 3 ประการ ดังนี้ (บั้งอร ดันปาน, 2535: 17)

1. มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา ดังนั้นการจัดกระบวนการศึกษาจึงต้องจัดบริการทางการศึกษาให้แก่มนุษย์ทุกคน โดยไม่แบ่งแยกความบกพร่องหรือฐานะ เศรษฐกิจและสังคม จึงควรจัด โครงการและปรับปรุงการปฏิบัติให้เหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นของแต่ละบุคคล

2. มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในการอยู่ร่วมกันของสังคม ดังนั้นการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน และวัยเรียนเพื่อให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษอยู่ร่วมกับนักเรียนปกติ ก่อเกิดคุณค่าและสร้างสรรค์สังคม เพราะนักเรียนเหล่านี้จะได้มีความเข้าใจอันดีต่อกันและยอมรับซึ่งกันและกัน เมื่อนักเรียนเหล่านี้เติบโตเป็นผู้ใหญ่จะไม่เกิดการแบ่งแยกความแตกต่างของมนุษย์ในสังคม

3. การเรียนการสอนในชั้นเรียนย่อมสนองความแตกต่างของบุคคล ดังนั้นการจัดนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ให้เข้าชั้นเรียนในชั้นเรียนร่วม จึงควรมีการปรับปรุงการเรียนการสอนให้เป็นการสอนเพื่อบุคคลทั่วไป ได้พัฒนาความพร้อม ความรู้ และความสามารถของผู้เรียนทุกคน ให้ได้รับการพัฒนาในทุกด้าน ด้วยวิธีการและกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดศักยภาพที่จะดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม

ศิริบุภา พูลสุวรรณ (2545: 23) กล่าวถึงปรัชญาพื้นฐานของการเรียนร่วม ยึดหลักสำคัญ 4 ประการ คือ

1. หลักความเสมอภาคในการได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพ
2. หลักการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยการจัดการศึกษา โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. หลักการให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กที่มีความบกพร่องพึ่งตนเองได้ หลักการให้ชุมชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือให้การอยู่ร่วมกันระหว่างเด็กที่มีความบกพร่องกับเด็กปกติ

4. ปรัชญาพื้นฐานการเรียนร่วมสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งจัดการศึกษาเพื่อประชาชนไทยทุกคนได้มีความเสมอภาคและมีสิทธิเท่าเทียมกันทางการศึกษา ให้คนที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภทมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษา โดยรัฐต้องจัดการศึกษาให้ตั้งแต่แรกเกิดหรือตั้งแต่พบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

จากข้อความข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้น เป็นการจัดบนพื้นฐานด้วยหลักการแนวคิด ปรัชญา ที่ว่าทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับบริการทางการศึกษา การได้รับโอกาสในการพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นตามสภาพความบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งต้องเป็นไปตามศักยภาพและความสามารถเป็นรายบุคคล ทั้งนี้ควรให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีโอกาสในการเรียนรู้ร่วมกับเด็กปกติทั่วไปให้มากที่สุด เพื่อการเตรียมตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขในสังคมต่อไป

5. ประโยชน์การเรียนร่วม

การจัดการเรียนร่วมตามปรัชญาหลักการและวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว จะให้ประโยชน์แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กปกติ และสังคมดังที่ Hotchkis (2527 อ้างถึงใน อุบล เล่นวารีย์, 2542: 26) ได้กล่าวถึงประโยชน์จากการเรียนร่วมไว้ว่า

1. ด้านการเรียน เด็กมีโอกาสได้เรียนตามระดับชั้นในโรงเรียนปกติโดยไม่มีข้อยกเว้น ถ้าเด็กเรียนในโรงเรียนปกติ เด็กก็จะต้องปฏิบัติตามเด็กปกติ เช่น พยายามทำงานให้เสร็จเหมือนคนอื่น เด็กก็จะได้รับทักษะต่าง ๆ มากขึ้น

2. ด้านสังคม เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมปกติได้ดีขึ้น มีเพื่อนมากขึ้นทั้งเพื่อนที่มีความบกพร่องและเพื่อนที่เป็นเด็กปกติทั่วไปด้วย

3. การเปลี่ยนเจตคติ เด็กปกติจะมีความเคยชินกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมากขึ้น เพราะได้อยู่ร่วมกัน เรียนร่วมกัน เด็กปกติทั่วไปได้เรียนรู้ว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้าง และมีความเข้าใจต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษดีขึ้น ยอมรับและแสดงความเอื้อเฟื้อมากขึ้น

4. ประหยัดงบประมาณของรัฐ เมื่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมในโรงเรียนของรัฐได้ รัฐก็ไม่ต้องสร้างโรงเรียนพิเศษเฉพาะขึ้นมา เพียงแต่เพิ่มบุคลากรที่จำเป็นในโรงเรียนปกติเท่านั้น เช่น ครูสอนซ่อมเสริม ครูเวียนสอน หรือครูการศึกษาพิเศษ ในด้านการบริหารก็มีผู้บริหารของโรงเรียนปกติคนเดียวจึงเป็นการประหยัดงบประมาณของรัฐ

กองการศึกษาพิเศษเพื่อคนพิการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542: 17-18) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนร่วมโดยสรุปไว้ว่า การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติจึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยส่งเสริมและเป็นแนวทางในการนำไปสู่ความสุข ความสำเร็จในชีวิตเด็ก ช่วยพัฒนาศักยภาพของเด็กที่เกิดจากการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการศึกษา และการสนับสนุนทางด้านสังคมที่เหมาะสม จะช่วยให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนปกติทั่วไปในครอบครัว ชุมชน และในสังคมได้ ซึ่งเป็นการช่วยในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคมให้แก่เด็กด้วย

สมบูรณ์ อาศิริพจน์ (2542: 18) กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนร่วมว่า ประเทศที่เจริญมั่งคั่งและประเทศกำลังพัฒนาเห็นตรงกันว่า การจัดให้เด็กที่มีความบกพร่องเรียนร่วมกับเด็กปกติทั่วไป มีผลคืออย่างยิ่ง ถือเป็นภาระประหยัดเงินของรัฐประการหนึ่ง เพราะไม่ต้องตั้งโรงเรียนขึ้นมาใหม่ กล่าวคือ การตั้งโรงเรียนใหม่แต่ละครั้งบางแห่งจะต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างรวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก การจัดชั้นเรียนร่วมในโรงเรียนปกติจึงเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการจัดการศึกษาอย่างหนึ่ง

ศิริจันทร์ ภักดีโต (2550: 10-11) ได้กล่าวถึงประโยชน์จากการเรียนร่วมแบบรวมพลังไว้ว่ามีประโยชน์ต่อฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อตัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีโอกาสเรียนรู้และสภาพการณ์ที่เป็นจริง มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน มีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กปกติ มีเพื่อนและมีสังคม มีใช้ถูกแยกออกไปเป็นพลเมืองชั้นสอง
2. ประโยชน์ต่อตัวครู ครูผู้สอนปกติและครูสอนวิชาการศึกษาพิเศษ มีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นทีม ทำทายความสามารถของครูที่ไม่เคยสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษมาก่อน มีโอกาสเรียนรู้ ขอมรับและเข้าใจเด็กพิการ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้เด็กปกติในชั้นขอมรับและเข้าใจ มีโอกาสในการติดต่อประสานงานกับองค์กร หน่วยงานในชุมชน และครอบครัวมากขึ้น รู้จักเด็กและครอบครัวมากยิ่งขึ้น ภาคภูมิใจที่ได้ทำหน้าที่ครูอย่างสมบูรณ์ เรียนรู้จากชุมชน นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์
3. ประโยชน์ต่อตัวเด็กปกติ คือ เข้าใจสภาพความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยเฉพาะในเรื่องความบกพร่อง มีโอกาสพัฒนาคุณธรรมด้านความเมตตา กรุณา การให้ความช่วยเหลือ การทำงานเป็นทีม และความไม่เอารัดเอาเปรียบ มีโอกาสสัมผัสกับสภาพที่แท้จริงของโลก
4. ประโยชน์ต่อโรงเรียน ได้ทำบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาเด็กนักเรียนครบทุกด้านตามที่กำหนดไว้เป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

5. ประโยชน์ต่อครอบครัว หน่วยงานและองค์กร ได้ขยายขอบข่ายการดำเนินงานมีผลให้การดำเนินงานตามภาระหน้าที่ที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6. ประโยชน์ต่อรัฐบาล ประหยัดงบประมาณในการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก ที่มีความต้องการพิเศษสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในสิ่งอื่นที่จำเป็นและรีบด่วน

จากข้อความของนักการศึกษาพิเศษที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาให้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนร่วมกับนักเรียนปกติในโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาแบบปกติทั่วไปนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนและเป็นแนวทางที่จะเป็นการช่วยพัฒนาศักยภาพนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ และจากการที่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านสังคมที่เหมาะสม จะช่วยให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองในทุก ๆ ด้าน ทำให้สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนทั่วไป และมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ชุมชนและสังคม ซึ่งจะเป็นการทำให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษรู้สึกภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าในตนเองและสามารถพึ่งพาตนเองต่อไปได้ในภายหน้า

6. รูปแบบและวิธีการให้บริการเรียนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550: 19-20) ได้กล่าวว่า วิธีการจัดการเรียนร่วมให้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนร่วมกับนักเรียนทั่วไป โดยนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษจะต้องได้รับการเตรียมความพร้อมมาก่อนและบริการสนับสนุนตามความต้องการจำเป็นพิเศษเฉพาะบุคคลเมื่อเข้าเรียนร่วม โดยทั่วไปรูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 ชั้นเรียนปกติเต็มวัน นักเรียนเรียนในชั้นปกติเต็มเวลาโดยอยู่ในความรับผิดชอบของครูประจำชั้น และนักเรียนไม่ได้รับบริการทางการศึกษาพิเศษโดยตรง

รูปแบบที่ 2 ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการปรึกษาหารือ นักเรียนเข้าเรียนในชั้นเรียนปกติเต็มเวลาโดยอยู่ในความรับผิดชอบของครูประจำชั้น แต่มีผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ทั้งในเรื่องการศึกษาปกติและการศึกษาพิเศษ ร่วมให้คำปรึกษาหารือ เช่น นักจิตวิทยา ครูการศึกษาพิเศษ ซึ่งเป็นครูเดินสอน หรือครูการศึกษาพิเศษที่ทำหน้าที่เป็นครูสอนเสริมในโรงเรียน

รูปแบบที่ 3 ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการครูเดินสอนนักเรียนเข้าเรียนในชั้นเรียนปกติเต็มเวลา โดยอยู่ในความรับผิดชอบของครูประจำชั้นและการช่วยเหลือสนับสนุนโดยตรงจากครูเดินสอนตามตารางที่กำหนด หรือเมื่อมีความต้องการจำเป็นพิเศษ ครูเดินสอนอาจเป็นนักกายภาพบำบัด ครูแก้ไขการพูด หรือครูการศึกษาพิเศษที่เดินทางไปให้บริการตามโรงเรียนต่าง ๆ แก่นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษทั้งในและนอกห้องเรียน รวมทั้งยังให้บริการช่วยเหลือแก่ครูทั่วไปโดยตรงด้วย

เช่น ช่วยครูทั่วไปในกรณีที่นักเรียนบางคนต้องการการสอนเสริมหรือปรับพฤติกรรม รวมทั้งให้คำแนะนำปรึกษาแก่ครูทั่วไปเกี่ยวกับปัญหาของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

รูปแบบที่ 4 ชั้นเรียนปกติเต็มวันและการบริการสอนเสริมนักเรียนเรียนในชั้นปกติเต็มเวลา โดยอยู่ในความรับผิดชอบของครูประจำชั้น แต่ได้รับการสอนเพิ่มเติมหรือสอนเสริมจากครูการศึกษาพิเศษในห้องสอนเสริมตามกำหนดตารางการเรียน โดยให้นักเรียนมาเรียนสอนเสริมกับครูบางเวลาและบางวิชา ครูสอนเสริมอาจสอนเนื้อหาหรือทักษะที่นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษที่จะต้องเรียนรู้หรือพัฒนาให้เกิดขึ้น เช่น ทักษะทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation & Mobility : O & M) สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นหรือภาษามือ สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน โดยอาจสอนเป็นเฉพาะบุคคลหรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก็ได้ ในปัจจุบันครูสอนเสริมจะใช้เวลาสอนนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษร่วมกับครูในชั้นเรียนมากกว่าที่จะนำนักเรียนเหล่านี้ออกมาสอนในห้องสอนเสริม นอกจากนี้ครูสอนเสริมจะเป็นผู้ให้คำแนะนำ ปรึกษา และสาธิตการสอนแก่ครูทั่วไปด้วย

รูปแบบที่ 5 ชั้นเรียนพิเศษและชั้นเรียนปกติ นักเรียนในชั้นเรียนพิเศษและเข้าเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติมากขึ้นตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับระดับความสามารถของนักเรียน โดยอาจเรียนร่วมในบางวิชาเช่น พลศึกษา ศิลปศึกษา ดนตรี - นาฏศิลป์ การงานพื้นฐานอาชีพ จริยศึกษา ครูการศึกษาพิเศษและครูทั่วไปร่วมกันทำงาน ร่วมกันรับผิดชอบรูปแบบนี้จัดได้ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และสุวิชา ประสิทธิ์ชัยกิจ (2553: 63-64) ได้กล่าวถึงการจัดรูปแบบการเรียนร่วม อาจจัดได้ในลักษณะดังต่อไปนี้

1. เรียนร่วมในชั้นปกติ เป็นการจัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติทั่วไป และเรียนเหมือนกันทุกประการ เด็กที่จะเข้าเรียนในลักษณะนี้ควรเป็นเด็กที่มีความบกพร่องน้อย มีความฉลาด และมีความพร้อมในด้านการเรียน ตลอดจนมีวุฒิภาวะทางด้านอารมณ์และสังคม
2. เรียนร่วมในชั้นปกติและมีครูพิเศษให้คำแนะนำปรึกษา การเรียนร่วมแบบนี้คล้ายคลึงกับวิธีแรกกล่าวคือ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับนักเรียนปกติเต็มเวลา แต่มีครูการศึกษาพิเศษคอยช่วยเหลือครูประจำชั้นและครูประจำวิชา ครูการศึกษาพิเศษนี้อาจเรียกว่าครูที่ปรึกษา ครูประเภทนี้ไม่ทำการสอนโดยตรง แต่ให้คำแนะนำครูที่สอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
3. เรียนร่วมในชั้นปกติและรับบริการจากครูเวียนสอน เป็นการจัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติซึ่งจะมีครูทางการศึกษาพิเศษเดินทางไปตามโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เด็ก เนื่องจากมีจำนวนเด็กในแต่ละโรงเรียนไม่มากนัก (อาจประมาณ 2-3 คนต่อโรงเรียน) ครูจึงเดินทาง

จากโรงเรียนหนึ่งไปยังโรงเรียนหนึ่ง เมื่อครบสัปดาห์ก็วนกลับมาสอนเด็กกลุ่มเดิม ในโรงเรียนเดิมอีก จึงเรียกครูประเภทนี้ว่าครูเดินสอนหรือครูเวียนสอน

4. เรียนร่วมในชั้นปกติและรับบริการจากครูเสริมวิชาการ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ จะเข้ามาเรียนกับครูเสริมวิชาการวันละ 1-2 ชั่วโมง หรือมากกว่านี้ขึ้นอยู่กับความต้องการพิเศษของเด็ก ซึ่งจะต้องมีตารางเรียนที่กำหนดไว้แน่นอน ครูเสริมวิชาการอาจมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการพิเศษเป็นรายบุคคล หรือสอนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ และสอนในเนื้อหาที่เด็กไม่ได้รับการสอน ในชั้นปกติหรือเนื้อหาที่เด็กมีปัญหา นอกจากสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษแล้ว ครูเสริมวิชาการ ยังมีหน้าที่ในการให้คำแนะนำปรึกษาแก่ครูอื่นๆ ในการปฏิบัติต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เข้าเรียนร่วมด้วย

5. ชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติและเรียนร่วมในบางเวลา เป็นการจัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ไว้ในชั้นเดียวกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีครูประจำชั้นสอนแทบทุกวิชา ยกเว้นบางวิชาที่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ต้องไปเรียนร่วมกับเด็กปกติ เช่น พลศึกษา ศิลปะ หรือกิจกรรมนอกหลักสูตรอื่น ๆ

6. ชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ เป็นการจัดเด็กพิเศษที่มีความบกพร่องประเภทเดียวกัน และเป็นกลุ่มขนาดเล็ก เด็กเหล่านี้เรียนในชั้นพิเศษตลอดเวลา ครูประจำชั้นสอนทุกวิชา การเรียนร่วม ลักษณะนี้เด็กมีสภาพความบกพร่องค่อนข้างมาก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543: 29)

จากรูปแบบการจัดการเรียนร่วมข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการเรียนร่วมมีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบมีลักษณะเฉพาะ และมีความเหมาะสมกับสภาพความบกพร่องของเด็กที่เข้าเรียนร่วม ที่แตกต่างกันไป ซึ่งแต่ละรูปแบบเป็นทางเลือกที่สถานศึกษาสามารถเลือกเพื่อจัดเป็นรูปแบบการเรียนร่วมได้ตามความต้องการจำเป็นที่เหมาะสม สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษและตามสภาพและบริบทของโรงเรียน ซึ่งถือได้ว่าเป็นความพยายามในการจัดการศึกษาเพื่อเอื้อต่อสภาพตามความจำเป็นพิเศษของผู้เรียนให้ได้รับบริการทางการศึกษา เพื่อให้ตรงกับสภาพความจำเป็นพิเศษและตามศักยภาพให้มากที่สุด สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนร่วมในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส ได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษที่เข้าเรียนร่วมใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ชั้นเรียนปกติเต็มวัน และรูปแบบที่ 4 ชั้นเรียนปกติเต็มวัน และการบริการสอนเสริม โดยมีโรงเรียนจำนวน 2 โรงเรียนที่มีการจัดการเรียนร่วมในรูปแบบที่ 5 ชั้นเรียนพิเศษ และชั้นเรียนปกตินั้นคือ โรงเรียนบ้านเขาตันหยง อำเภอเมืองนราธิวาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 1 และโรงเรียนบ้านตือระมิตรภาพที่ 172 อำเภอสุไหงโก-ลก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2 ซึ่งมีการจัดการศึกษาพิเศษในรูปแบบห้องเรียนคู่ขนานออกทิสติก โดยจัดให้นักเรียนออกทิสติกได้รับการเตรียมความพร้อมในห้องเรียนคู่ขนานเพื่อให้มีความพร้อมก่อนที่จะได้รับการเข้าเรียนร่วมกับนักเรียนทั่วไปในชั้นเรียนปกติ โดยใช้ระยะเวลาในการเรียนร่วมมากน้อยตามความเหมาะสม

และสอดคล้องกับระดับความสามารถในการเข้าถึงของนักเรียนที่ส่งไปเข้าเรียนร่วมเป็นรายบุคคล โดยมีครูการศึกษาพิเศษเข้าไปช่วยครูทั่วไปในชั้นเรียนปกติ

7. องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนร่วมให้ประสบความสำเร็จ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนร่วมให้ประสบความสำเร็จไว้ดังนี้ เมญา ชลธารันนท์ (2548: 73) รวบรวมความเห็นของนักการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญต่อโครงการจัดการเรียนร่วมไว้ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาต้องพร้อมที่จะสนับสนุนโครงการเรียนร่วม
2. ต้องมีการจัดอบรมครูสอนเด็กพิเศษโดยเฉพาะ
3. ผู้บริหารโรงเรียนต้องยอมรับหลักการเรียนร่วม
4. บุคลากรของโรงเรียนต้องยินดีให้ความร่วมมือ
5. ชุมชนในท้องถิ่นต้องพร้อมที่จะสนับสนุน
6. ผู้ปกครองของนักเรียนพิการและนักเรียนปกติต้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ
7. นักเรียนปกติในโรงเรียนต้องเต็มใจที่จะช่วยเหลือนักเรียนพิการ

Reynolds and Birch (1997 อ้างถึงใน ผดุง อารยะวิญญู, 2533: 201) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบที่ทำให้การเรียนร่วมระหว่างนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษกับนักเรียนปกติ จะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องมีองค์ประกอบ 10 ประการคือ

1. ครูจะต้องทำงานประสานและร่วมมือกันอย่างดีระหว่างครูการศึกษาพิเศษกับครูปกติ
2. หากครูที่สอนเด็กปกติมีปัญหาในการสอนนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ทางโรงเรียนควรหาทางแก้ปัญหา
 3. ครูผู้สอนต้องมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนร่วม
 - 3.1 มีความเชื่อว่าเด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษา
 - 3.2 ควรมีความตั้งใจในการสอน
 - 3.3 ควรมีการวางแผนการศึกษาต่ออย่างรอบคอบ
 - 3.4 ควรจัดการเรียนการสอนให้มีการยืดหยุ่นได้ รวมทั้งขนาดของชั้นเรียนควรยืดหยุ่นตามจำนวนและความต้องการของเด็ก
 - 3.5 ควรระลึกว่าพัฒนาการของเด็กในด้านอารมณ์ สังคม มีความสำคัญเช่นเดียวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 4. จัดอบรมครูปกติให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
 5. การเรียนร่วมต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน

6. มีการประเมินการเรียนความก้าวหน้าในการเรียนของเด็กอย่างสม่ำเสมอ
7. ให้แหล่งทรัพยากรจากชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
8. ผู้ปกครองต้องมีส่วนร่วมและรับรู้เกี่ยวกับการเรียนร่วม
9. โรงเรียนควรพร้อมก่อนลงมือจัดการเรียนร่วม
10. การคัดเลือกเด็กออกเรียนร่วมต้องพิจารณาความพร้อมของเด็กเป็นสำคัญ

แนวทางการดำเนินงานในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมไปสู่ความสำเร็จ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550: 16) กล่าวไว้ว่า จะต้องเริ่มต้นที่โรงเรียน โดยการสำรวจและจัดทำข้อมูลปัญหาและความต้องการของบุคลากร วิเคราะห์เพื่อรู้จักผู้เรียนรายบุคคล สร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนในการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยหน่วยงานทุกระดับและเครือข่ายจะร่วมกันนิเทศติดตาม ร่วมคิดร่วมทำ เพื่อช่วยเหลือทุกโรงเรียนให้เกิดผลสำเร็จและทำการพัฒนาจนกลมกลืนเป็นงานปกติของโรงเรียนอย่างยั่งยืน

1. แสวงหาเครือข่ายที่จะร่วมมือดำเนินการประสานความร่วมมือ การมีเครือข่ายร่วมกันทำงานโดยประสานงานกันอย่างแท้จริง การมีสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับคนที่มีความต้องการพิเศษมาขึ้นทะเบียนไว้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจนให้บริการได้ทุกเรื่อง
2. มีการจัดตั้งคณะกรรมการทำงานในระดับพื้นที่ ทำหน้าที่ประสานงาน การกำหนดวิสัยทัศน์ แผนงาน โครงการ กิจกรรมให้ชัดเจนรวมทั้งมีความพร้อมทุกด้านที่จะช่วยเหลือ สนับสนุนการทำงานตามความต้องการในการจัดการเรียนร่วมของสถานศึกษา
3. การสนับสนุนองค์ความรู้ สื่อ อุปกรณ์ เครื่องมือที่เกี่ยวข้องที่ตรงกับความต้องการจำเป็นพิเศษเฉพาะ โรงเรียนและเฉพาะนักเรียนแต่ละคน
4. การสนับสนุนให้ผู้ที่มีความต้องการพิเศษได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาตามกฎกระทรวง ให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาเป็นเฉพาะบุคคล
5. การพัฒนาบุคลากรตามความต้องการจำเป็นและต่อเนื่อง เพื่อให้ความรู้ ความสามารถ และทักษะในการจัดการศึกษาพิเศษ
6. การดำเนินงานพัฒนาทุกองค์ประกอบตามโครงสร้าง SEAT
7. บริหารงานโดยมีกลยุทธ์และตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน
8. เตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ
9. วางแผนและกำหนดหลักสูตรให้เหมาะสม (IEP / IIP)
10. กำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน

11. ติดตามประเมินผลโดยใช้ข้อมูลจุดเด่น จุดด้อย และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยมีข้อมูลทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังดำเนินการให้ครอบคลุม
 12. ใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนางาน โดยมีการวิเคราะห์สภาพปัญหา กำหนดจุดพัฒนา ตรวจสอบและรายงานผลการพัฒนา
 13. จัดทำรายงานผลการดำเนินงานในทุกระดับ บันทึกพฤติกรรมการผู้เรียน บันทึกผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีข้อมูลก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และเมื่อครบ 1 ปีการศึกษา
 14. สามารถเป็นแกนนำ มีตัวอย่าง หรือของจริงในการทำงานในบริบทของแต่ละโรงเรียน เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้า เผยแพร่และประกอบการทำงานให้ได้ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป
 15. นำเสนอผลงานในการประชุมทางวิชาการ (Symposium)
- จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า การเรียนร่วมจะประสบความสำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือของทุกฝ่ายเช่น ครู ผู้บริหาร บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา รวมไปถึงผู้ปกครอง ชุมชนและนักเรียนทั่วไป และควรมีเครือข่ายเพื่อร่วมกันทำงาน มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังดำเนินการ และใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนางาน

8. ปัญหาการจัดการเรียนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548: 82-83) ได้สรุปผลการประเมินใน 6 เดือนแรก โดยการนิเทศเชิงลึกเด็กพิเศษเป็นเฉพาะบุคคล จากโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม 189 โรงเรียน เมื่อนำข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้ของโรงเรียนทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาพบว่าการดำเนินงานในระยะแรกมีปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานด้านกระบวนการบริหารจัดการเรียนร่วมโดยใช้โครงสร้างซีท และจากการสังเคราะห์งานด้านการจัดการเรียนร่วมสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่นโยบายการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการพิเศษซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. กระบวนการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ยังไม่มีคุณภาพเพียงพอ
2. นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาในโรงเรียนทั่วไปอย่างแท้จริง
3. การให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษได้รับสิทธิเข้าถึงการศึกษาตามกฎหมายยังไม่สามารถดำเนินการได้ครบถ้วนและทั่วถึง ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณ
4. การเตรียมครูและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการศึกษาพิเศษ ยังดำเนินการได้ไม่เพียงพอกับความต้องการในการพัฒนานักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

5. การจัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษพบว่าการปรับเปลี่ยนหลักสูตรการเรียนการสอน และการพัฒนาศักยภาพนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเป็นรายบุคคลยังมีน้อย

6. การสำรวจ การจัดทำและใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศน้อย และยังไม่ได้มาจากวิธีการและแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทำให้เกิดปัญหาในการรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ตลอดจนการคัดแยก คัดกรอง การจัดนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียน นอกจากนี้ระบบการส่งต่อไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ขาดการส่งต่ออย่างเป็นระบบระหว่างรอยต่อของระดับการศึกษา

7. การดำเนินงานของโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม ผ่านกลไกการบริหารจัดการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหลัก ดังนั้นการรับนโยบายการจัดการเรียนร่วมเพื่อสู่การปฏิบัติจึงขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและความสามารถในการปฏิบัติงาน และความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ

8. การสร้างความตระหนักรู้ให้กับผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะคนในหน่วยปฏิบัติ ซึ่งยังไม่ยอมรับ และยังไม่พร้อมรับการปรับเปลี่ยน และเป็นอุปสรรคสำคัญ จึงต้องมีการเตรียมการอย่างมาก

9. ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ยังพบว่าไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนการดำเนินงาน

10. การประสานงานระหว่างเขตพื้นที่การศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา ศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัด สถานศึกษา ผู้ปกครอง องค์กรในชุมชนและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องยังมีน้อย

ลักขณา กุลเจ๊ก (2553: 20) กล่าวว่า ปัญหาการจัดการเรียนร่วมเกิดจากการกำหนดนโยบายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหรือดำเนินการเป็นแนวทางเดียวกัน การร่วมมือ การประสานงาน การขาดข้อมูลสารสนเทศ การขาดเจตคติที่ดี การขาดงบประมาณ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาในการจัดการเรียนร่วม

กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 38-84) ได้ทำการวิจัยการติดตามผลการดำเนินงานตามนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ ซึ่งสามารถอธิบายรายด้านได้ดังนี้

1. ด้านบุคลากรพบว่า มีปัญหาด้านกระบวนการพัฒนาครูเพื่อการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษพบว่า ส่วนใหญ่การพัฒนาครูเพื่อให้ครูมีศักยภาพและความพร้อมในการจัดการศึกษาพิเศษ โดยการให้ครูได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม โดยการประชุม สัมมนา อบรม ศึกษาดูงานในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพิเศษในด้านต่าง ๆ ได้แก่ รูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษ การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2. การผลิตสื่อสำหรับบริหารหลักสูตร ครูส่วนใหญ่ในทุกสังกัดไม่เคยได้เข้าร่วมกิจกรรมในหัวข้อเหล่านี้ มีครูจำนวนน้อยมากในทุกสังกัดที่มีโอกาสได้เข้าร่วมหัวข้อดังกล่าวประมาณ 1-2 ครั้ง

และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป็นรายสังกัดจะพบว่า ครูที่จัดการศึกษาพิเศษรูปแบบเฉพาะความบกพร่อง จะมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวมากกว่าครูในสังกัดอื่น ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาพิเศษของครูในด้านต่าง ๆ มีภาระค่าใช้จ่าย ครูระดับประถมศึกษาต้อง ออกค่าใช้จ่ายเองถึงร้อยละ 40

3. ความต้องการความรู้ การเรียนรู้ของครูเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เนื้อหาสาระหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การจัดทำแฟ้มประวัติ และผลงาน การคัดแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อนำมาพัฒนาการสอน เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ครูในโรงเรียนเรียนร่วมทุกสังกัดต้องการความรู้หรือการเรียนรู้เกี่ยวกับ หลักจิตวิทยาการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในบางที่พบว่า มีนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เพิ่มมากขึ้น

4. ด้านสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกพบว่า โรงเรียนเรียนร่วมยังไม่ได้มีการเตรียมสถานที่ รองรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภท โดยเฉพาะเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและต้อง ใช้รถเข็น เนื่องจากยังไม่มีทางลาดและห้องส้วมที่เหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทางลาดชัน บางครั้งชันเกินไปทำให้เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง โรงเรียนแก้ปัญหาโดยเอาแผ่นยางนวมมาติดผนัง เพื่อให้ นักเรียนเป็นที่หยุดรถซึ่งอาจเกิดอันตรายได้ ด้านหลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียน ในทุกสังกัดใช้หลักสูตรปกติ

5. ด้านการบริหารงบประมาณ ปัญหาที่พบในด้านงบประมาณคือ ด้านครุภัณฑ์ที่ถูกกำหนด ลักษณะเฉพาะมาจากหน่วยงานส่วนกลาง ทำให้ไม่สอดคล้องกับลักษณะการใช้งานหรือตามสภาพ ความบกพร่องเช่น มีสภาพความบกพร่องทางร่างกายและมีราคาแพงกว่าต่างประเทศมาก ด้านระเบียบ การเงิน ระเบียบการเงินไม่เอื้อต่อการดำเนินงาน หรือการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เช่น กรณีปัญหาเด็กมาเรียน ไม่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากเมื่อเด็กกลับบ้านไปบางคนไม่กลับมาเรียนอีก ทางโรงเรียนเห็นว่าควรมีกระบวนการ ติดตามหรือให้การแนะแนวเพื่อช่วยเหลือ โดยการประสานจัดหาสถานที่เรียนใกล้บ้านให้หรือเป็นค่ารถ ให้เด็กกลับมาเรียนต่อ ซึ่งในกรณีนี้โรงเรียนมีงบประมาณค่าหัวของนักเรียนคนนั้นอยู่แล้ว แต่ไม่สามารถ นำมาใช้ได้

6. ด้านการจัดการ ปัญหาด้านการจัดการศึกษาพิเศษในรูปแบบการเรียนร่วมบางโรงเรียน อาจจะไม่สำเร็จ เพราะมีนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษบางคนเข้าไปเรียนแล้วต้องกลับมาเรียนในโรงเรียน เฉพาะความพิการตามเดิม เนื่องจากนักเรียนทั่วไปไม่ยอมรับและไม่มีความสุขในการเรียน เกิดจาก การที่ผู้บริหารขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาพิเศษ ไม่ให้ความสนใจที่จะพัฒนาโครงการเรียนร่วม ส่งผลให้การดำเนินงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ เพราะไม่มีกระบวนการที่สร้างความเข้าใจ กับนักเรียนทั่วไป ผู้ปกครองและครูอย่างเป็นระบบ

ซึ่งสอดคล้องกับเบญจา ชลธารันนท์ (2546: 2) ที่กล่าวว่า ปัจจุบันแม้ว่าโรงเรียนจะดำเนินงานให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 และดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการแล้วก็ตาม แต่ก็ยังพบปัญหาที่เกิดขึ้นนั่นคือ โรงเรียนทั่วไปยังขาดความรู้และทักษะในการบริหารจัดการเรียนร่วม สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องในด้านต่าง ๆ เช่น นโยบายการจัดการเรียนร่วม บุคลากร หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนและงบประมาณ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวมีประสิทธิภาพสูงสุดจึงได้จัดทำ “โครงสร้างซีท” เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษานำไปบูรณาการในการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล เพื่อใช้วัดผล ประเมินผล และขอรับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ และบริการอื่นใดทางการศึกษาและใช้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนร่วม

และจากการรายงานผลการนิเทศและติดตาม ผลการดำเนินงานของโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมทั่วประเทศ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548: 2-3) พบว่าการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภทในโรงเรียนเรียนร่วม ยังไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากบุคลากรยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดทักษะในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของเด็กแต่ละคน

จากการนิเทศ ติดตามผลการดำเนินงานการจัดการเรียนร่วม ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี จากผลการดำเนินงานจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ประสบปัญหาต่าง ๆ ดังนี้ ด้านบุคลากร ประสบปัญหาเกี่ยวกับครู ซึ่งขาดความรู้และขาดทักษะในการคัดกรอง เพื่อระบุประเภทความพิการ ทำให้ผลการคัดกรองที่ได้ไม่ชัดเจน และผิดประเภทของความพิการ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการคัดกรองจะมีผลโดยตรงต่อการวางแผนพัฒนาตามความต้องการจำเป็นพิเศษ ดังที่ปรากฏในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล อีกทั้งยังขาดความรู้และทักษะในเรื่องการวัดและประเมินผล รวมถึงผู้บริหารและครูส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญอย่างจริงจัง เนื่องจากมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบมาก และคิดว่าไม่ใช่กลุ่มสาระวิชาหลักที่จะต้องยกระดับผลสัมฤทธิ์ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานในด้านนี้เท่าที่ควร และอีกประการหนึ่งคือ มีการเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบงานการจัดการเรียนร่วมในระดับโรงเรียนบ่อย ๆ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ครูทั่วไปไม่สามารถทำหน้าที่ดูแลนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษอย่างเต็มที่ เต็มเวลา ปัญหาเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่มีผลต่อความสามารถในการจัดการเรียนร่วม ในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ซึ่งทำให้ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เข้าเรียนร่วม ส่วนด้านงบประมาณ งบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากรัฐไม่เพียงพอและไม่สอดคล้องกับการพัฒนาทั้งระบบ และแหล่งสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน

องค์กรอื่น ๆ มีน้อยมาก เพราะรายได้ของประชากรโดยรวมต่ำ เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบ เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่ง (ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดนครราชสีมา, 2553: 8-11)

การบริหารจัดการเรียนร่วมโดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT)

โรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมต้องบริหารการเรียนร่วมตามโครงสร้างซีท (SEAT Framework) ในองค์ประกอบหลัก 4 ประการ เพื่อให้การจัดการเรียนร่วมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ โดยโรงเรียนที่จัดการเรียนร่วมไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรียนร่วมในรูปแบบใดก็ตาม ต้องมีการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ดังมีรายละเอียดแต่ละด้านพอสังเขป ดังนี้

1. นักเรียน (S: Students)

นักเรียน หมายถึง นักเรียนกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ และนักเรียนกลุ่มปกติทั่วไป โรงเรียนควรเตรียมความพร้อมของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 เตรียมความพร้อมนักเรียนกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย วิชาการ อารมณ์ สังคมและการช่วยเหลือตนเอง หากมีสภาพความบกพร่องตั้งแต่แรกเกิดจำเป็นต้องได้รับ บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม หรือเตรียมความพร้อมทันทีที่พบ เพื่อพัฒนาศักยภาพทุกด้าน ซึ่งในการให้ ความช่วยเหลือระยะแรกเริ่มนั้น เป็นช่วงสำคัญที่สุดที่เด็กควรได้รับการเตรียมความพร้อม เพราะช่วงอายุ 0-3 ปี เป็นช่วงที่สมองเจริญเติบโตมากที่สุด ถ้าทำได้อย่างถูกต้องก็จะสามารถฟื้นฟูสมรรถภาพ ความบกพร่องได้อย่างเห็นผลชัดเจน (เบญญา ชลธารันนท์, 2546: 7) นอกจากนี้ต้องมีการจัดการในเรื่อง ต่อไปนี้ เช่น จำนวนเด็กในห้องเรียน ถ้าโรงเรียนนั้นมีเด็ก 3 ห้องเรียน อาจจะกระจายเด็กที่มีความ ต้องการพิเศษไปทั้ง 3 ห้องเรียน เพราะฉะนั้นก่อนจะเปิดเทอม ทางโรงเรียนต้องสร้างความคุ้นเคย ในสภาพแวดล้อมให้แก่เด็กก่อน โดยพบครูประจำชั้น ครูการศึกษาพิเศษ (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550: 14)

1.2 เตรียมความพร้อมนักเรียนทั่วไป ทางโรงเรียนจะต้องเตรียมความพร้อมนักเรียนทั่วไป ในโรงเรียน โดยการให้ข้อมูลเรื่องเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อให้เด็กทั่วไปมีความรู้ ความเข้าใจ เกิดการยอมรับ สามารถให้ความช่วยเหลือและปฏิบัติต่อนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษอย่างถูกวิธี และเท่าที่จำเป็น ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยให้เด็กทั้งสองกลุ่มได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเชิญผู้ทำงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มี

ความต้องการพิเศษมาบรรยายให้ฟัง การจัดนิทรรศการหนังสือและเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อให้นักเรียนในชั้นเรียน และนักเรียนทุกคนในโรงเรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้ (เบญญา ชลธารันนท์, 2546: 8)

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า การบริหารจัดการเรียนร่วมด้านนักเรียนหมายถึง การเตรียมความพร้อมของโรงเรียนสำหรับนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มคือ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษและกลุ่มนักเรียนปกติทั่วไป โดยกลุ่มนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ควรได้รับการเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม การช่วยเหลือตนเองและทักษะทางวิชาการ สำหรับกลุ่มนักเรียนทั่วไปควรได้รับการเตรียมความพร้อมในเรื่องการให้ข้อมูล เพื่อให้ให้นักเรียนทั่วไปมีความรู้ ความเข้าใจ เกิดการยอมรับ สามารถให้ความช่วยเหลือและปฏิบัติต่อนักเรียนที่มีความบกพร่องอย่างถูกวิธี และมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้เด็กทั้งสองกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันให้มากที่สุด

2. สภาพแวดล้อม (E: Environment)

สภาพแวดล้อมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ควรจัดให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนในสภาพแวดล้อมที่มีขีดจำกัดน้อยที่สุด โรงเรียนควรพยายามให้นักเรียนได้เรียนร่วมในชั้นเรียนมากที่สุด โดยแยกนักเรียนออกจากเพื่อนให้น้อยที่สุด หากไม่สามารถจัดให้เด็กเรียนร่วมได้เต็มเวลา ก็อาจจัดเป็นบางเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นพิเศษของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเฉพาะบุคคล โรงเรียนควรปรับสภาพแวดล้อมโดยใช้หลักวิชาการคือ พิจารณาถึงสภาพความพร้อมของนักเรียนแต่ละประเภท ตัวอย่างเช่น นักเรียนที่มีการเห็นเลือนราง ควรมิใช่ไฟที่โตะเรียน และจัดให้นักเรียนนั่งแถวหน้าสุด รวมทั้งไม่ให้แสงสะท้อนจากหน้าต่างเข้ามารบกวนขณะที่นักเรียนดูกระดานดำ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินควรจัดให้นั่งประมาณแถวที่ 2 หรือ 3 โดยนั่งมุมใดมุมหนึ่งของห้อง เพื่อให้นักเรียนสามารถมองครูและเพื่อนนักเรียนในห้องได้ทั่วถึง นักเรียนที่มีความบกพร่องทางร่างกายที่นั่งรถเข็นเมื่อจำเป็นต้องเรียนวิชาเกษตรและนักเรียนต้องปลูกผักสวนครัว ครูควรยกระดับแปลงผักให้สูงขึ้นจากพื้น และอยู่ในระดับเดียวกับที่นั่งเก้าอี้รถเข็น เพื่อให้นักเรียนสามารถปลูกผักได้สะดวก นอกจากนี้ควรคำนึงถึงพาหนะที่ใช้ในการรับส่งนักเรียนจากบ้าน ไปโรงเรียน และจากโรงเรียน ไปบ้าน การไปทัศนศึกษา และกิจกรรมอื่น ๆ ที่นักเรียนจะต้องเคลื่อนย้าย นอกจากนี้จะต้องมีการบริหารจัดการตารางเวลาเรียน และห้องเรียน เช่น ห้องเรียนสำหรับการเรียนร่วมควรอยู่ชั้นล่างของอาคาร พื้นห้องเรียนควรราบเรียบ และมีการปรับระดับเพื่อความสะดวกในการใช้รถเข็นเคลื่อนย้ายตัวเอง รวมถึงโตะ เก้าอี้ ที่ใช้สำหรับการเรียนในห้องเรียน และคำนึงถึงการถ่ายเทของอากาศ แสงจากธรรมชาติ แสงไฟเป็นต้น (เบญญา ชลธารันนท์, 2546: 8-9) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550: 15) ได้กล่าวถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพไว้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกอาคารได้แก่บริเวณภายนอก

ชนิดของตัวอาคาร ทางเชื่อมอาคาร ทางเข้า ทางเดิน ทางข้าม ลานจอดรถ เกาะกลางถนน ต้นไม้ ร่องน้ำ การจัดสภาพแวดล้อมภายในอาคาร ได้แก่ ประตู สวิตช์ไฟและปุ่มต่าง ๆ ทางลาด ระบบเตือนภัย บันได ลิฟท์ ทางเดินสาธารณะภายในตัวอาคาร พื้น แสงสว่าง ห้องน้ำ โตรศัพท์ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในตัวอาคารควรจัดให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยคำนึงถึงความสะดวกและความปลอดภัยเป็นสำคัญ

ทันทันชัย อินทนาชัย (2542: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ เรียนร่วมกับเด็กปกติในจังหวัดพิษณุโลกพบว่า ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ยังไม่มี การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ สาเหตุเกิดจากการขาดแคลนงบประมาณ และความไม่เข้าใจในการดัดแปลงอาคารสถานที่

เกณฑ์มาตรฐานการจัดภายนอกอาคารมีดังนี้ (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2552: 4)

1. สถานที่ตั้งจะเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการอย่างยิ่งถ้าปรับระดับพื้นที่ให้อยู่ในระดับเดียวกับประตูทางเข้า เพราะจะช่วย使人พิการเข้าออกได้สะดวกยิ่งขึ้น
2. สิ่งอำนวยความสะดวกภายในอาคารประกอบด้วย ทางลาด ห้องส้วมทางเข้าอาคาร ทางเดินระหว่างอาคาร ทางเชื่อมระหว่างอาคาร บันได ป้าย ประตู พื้นผิวต่างสัมผัส ถ้าตัวอาคารมีมากกว่า 1 ชั้นควรมีทางลาดหรือลิฟท์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนพิการที่ต้องใช้เก้าอี้รถเข็น (Wheel Chair)
3. ทางเข้าควรอยู่ในระดับเดียวกับประตู ถ้าอยู่คนละระดับควรมีทางลาดและบันได หากเป็นห้องชุดทางเข้าควรมีทางไปถึงห้องโถงชั้นล่าง บริเวณทางเข้าที่ใช้ในเวลากลางวันควรมีแสงสว่างไม่น้อยกว่า 5 แรงเทียน เพื่อช่วยใ้คนที่มียาตาเลือนรางมองเห็นได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้พื้นผิวทางเข้าควรปราศจากใบไม้ ขยะ และวัสดุชิ้นเล็ก ๆ ที่อาจทำให้คนพิการลื่นหรือสะดุดหกล้มได้
4. ทางเดินระหว่างอาคารและทางเชื่อมระหว่างอาคาร ควรเป็นพื้นผิวเรียบเสมอกันไม่ลื่น ไม่มีสิ่งกีดขวาง สำหรับความกว้างที่เหมาะสมกับกลุ่มคนจำนวนน้อย หรือทางเดินที่ไม่มีกั้นขวางควรมีขนาดอย่างน้อย 90 เซนติเมตร ความกว้างของทางเดินและทางเชื่อมระหว่างอาคารที่สามารถให้เก้าอี้เข็นคนพิการสวนกันได้ ต้องมีขนาดความกว้างไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร สำหรับการเคลื่อนที่โดยการหักเลี้ยว 180 องศา ควรมีขนาดความกว้างไม่น้อยกว่า 1.20 เมตร
5. ทางข้ามต้องมีทางลาดจากทางเดินสู่ถนน ในบริเวณทางข้ามไม่ควรมีท่อน้ำตรงทางเดินและทางข้าม หากจำเป็นต้องมีควรมีสัญลักษณ์เตือนที่เห็นได้ชัดเจน ตรงขอบทางลาดควรมีพื้นผิวและสีที่แตกต่างออกไป อาจไม่ต้องใช้สีทาแต่ใช้วัสดุที่แตกต่างออกไป เช่น ใช้หินแกรนิต สีเทาอ่อน ตรงขอบทางลาดบนถนนแอสฟัลต์สีดำ เป็นต้น

6. ที่จอดรถสำหรับคนพิการ ต้องเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความกว้างไม่น้อยกว่า 2.40 เมตร และยาวไม่น้อยกว่า 6.00 เมตร ต้องจัดให้มีที่ว่างข้างที่จอดรถไม่น้อยกว่า 1.00 เมตร ตลอดความยาวของที่จอดรถ โดยที่ว่างดังกล่าวต้องมีลักษณะพื้นผิวเรียบและมีระดับเสมอกับที่จอดรถ เพื่อให้เพียงพอสำหรับการเคลื่อนย้ายของคนพิการ ระหว่างเก้าอี้เข็นคนพิการและตัวรถ และเพียงพอในการเปิดประตูรถได้อย่างเต็มที่ และต้องไม่ขนานกับทางเดินรถ

7. เก้าอี้กลางถนนใช้เกณฑ์เดียวกับทางเดิน

8. ต้นไม้ หลีกเลี่ยงการปลูกต้นไม้ที่ให้ผลหรือเมล็ดที่มีหนาม ซึ่งอาจร่วงตกลงพื้นหรือปลูกต้นไม้ที่มีรากโผล่เหนือพื้นดินใกล้ทางเดิน ควรปลูกต้นไม้ห่างจากทางเดินอย่างน้อย 2.00 เมตร และมีรั้วอิฐซีเมนต์ล้อมรอบบริเวณต้นไม้สูงพอที่จะป้องกันไม่ให้คนพิการตกลงไปในหลุมปลูกต้นไม้

9. พื้นผิวต่างสัมผัส หมายถึง เป็นพื้นผิวที่มีความแตกต่างจากพื้นผิวโดยรอบ ที่คนพิการทางการเห็นสามารถใช้ปลายไม้เท้าสัมผัสและแยกแยะได้สะดวก เป็นพื้นผิวที่มีสีแตกต่างจากพื้นผิวโดยรอบที่คนสายตาเลือนรางสามารถสังเกตเห็นได้ง่าย พื้นผิวต่างสัมผัสไม่รวมถึงแผ่นปูนำทาง (Guiding Block/Braille Block)

10. ประตูทั้งหมดควรเปิด-ปิดได้ง่าย ไม่ต้องติดอุปกรณ์บังคับประตูให้ปิดเองและหากประตูเป็นแบบปิดเองก็ควรปิดอย่างช้า ๆ เพื่อให้เวลาแก่คนพิการได้ผ่านช่องประตูเข้ามา ถ้าเป็นประตูแบบบานเปิดผลักเข้าออก เมื่อเปิดออกสู่ทางเดินหรือระเบียงมีพื้นที่ว่างขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร และยาวไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร สำหรับประตูที่มีระบบเปิด - ปิด ประตูแบบอัตโนมัติ ควรมีปุ่มกดที่คนพิการสามารถควบคุมการเปิด - ปิดประตูได้ด้วยตนเอง ทั้งภายในและภายนอก มีมือจับที่มีขนาดเท่ากับราวจับมาตรฐาน ในแนวตั้งทั้งด้านในและด้านนอก อุปกรณ์เปิด - ปิดประตูเป็นชนิดก้านบิดหรือแกนผลัก

11. ทางลาด (ทั้งภายในและภายนอกอาคาร) พื้นของทางลาดควรทำด้วยวัสดุที่ไม่ลื่น เช่น ซีเมนต์ มีความกว้างมากกว่าหรือเท่ากับ 1.50 เมตร. ความยาวช่วงละไม่เกิน 6.00 เมตร ถ้าเกินต้องมีชานพักกว้าง 1.50 เมตร ถ้ายาวตั้งแต่ 2.50 เมตร ต้องมีราวจับทั้ง 2 ข้าง ทางลาดด้านที่ไม่มีผนังกั้นให้ยกขอบสูงจากพื้นผิวของทางลาดไม่น้อยกว่า 15 เซนติเมตร ทางลาดควรจะมี ความกว้างอย่างน้อย 90 เซนติเมตร ในกรณีที่ทางลาดมีความยาวของทุกช่วงรวมกันตั้งแต่ 6.00 เมตรขึ้นไป ต้องมีความกว้างสุทธิไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร

12. บันได หากสามารถเลี่ยงได้ไม่ควรมีบันไดสำหรับคนพิการที่สามารถใช้บันไดได้ บันไดควรต้องมีลักษณะมั่นคงและมีความกว้างสุทธิไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร มีชานพักทุกระยะในแนวตั้งไม่เกิน 2.00 เมตร มีราวบันไดทั้งสองข้าง มีลูกตั้งสูงไม่เกิน 15 เซนติเมตร ลูกนอนกว้างไม่น้อยกว่า 28 เซนติเมตร พื้นผิวของบันไดใช้วัสดุที่ไม่ลื่น มีลูกก้านบันไดที่มีสีแตกต่างจากพื้นผิวของบันไดเพื่อ

สังเกตเห็นความแตกต่างของบันไดได้ชัดเจน ควรมีกระจกบานใหญ่ติดกับผนังตรงข้ามทางขึ้น - ลง บันไดเพื่อให้คนพิการทางการได้ยินใช้สื่อสารและเพิ่มแสงสว่างให้บริเวณบันได ราวจับควรยื่นออกมา ในระยะ 30 เซนติเมตร แต่ไม่เกิน 40 เซนติเมตร ตามแนวอนตรงสุดบันไดควรติดตั้งราวจับตรงกลาง เพิ่มอีกราว สำหรับบันไดที่กว้างมากกว่า 3 เมตร ระยะห่างระหว่างราวจับสองด้านควรมีความกว้าง ไม่น้อยกว่า 90 เซนติเมตร แต่ไม่ควรเกิน 1.50 เมตร

13. ทางเดินสาธารณะภายในตัวอาคารควรมีราวจับอย่างน้อย 1 ด้าน และ 2 ระดับ คือ สูงจากพื้น 0.6 เมตร และ 0.8 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางของราวจับไม่ควรเกิน 0.040 และสามารถจับได้ สะดวก ควรห่างจากฝาผนังประมาณ 0.04 เมตร ทางเดินควรกว้าง 2.4 เมตรและไม่ควรมีสิ่งกีดขวาง

14. พื้นควรเป็นพื้นเรียบแต่ไม่ลื่น ทำด้วยวัสดุที่ไม่กะเทาะหรือหลุดง่าย พื้นที่ดีที่สุดควรเป็น พื้นยาง ไม่ควรใช้วัสดุที่เป็นมันและสะท้อนแสง และหากพื้นบริเวณใดเป็นอันตรายต่อคนที่มีความบกพร่องทางการเห็น ก็ควรมีสัญลักษณ์เตือนบอกที่สามารถสัมผัสได้

15. แสงสว่างที่เพียงพอสำหรับคนที่มีความบกพร่องทั่วไปที่ใช้สำหรับผู้มีสายตาเลือนราง ต้องใช้ไฟที่มีแสงสว่างมากกว่าปกติ ควรใช้วัสดุที่พื้นผิวมีคุณสมบัติในการจัดแสงสะท้อนแสง ส่องเข้าตาหรือเงา และควรใช้แสงสว่างบอกตำแหน่งบันได ราวจับทางแยก นอกจากนี้ควรหลีกเลี่ยง การใช้ไฟกะพริบ

16. ห้องน้ำ - ห้องส้วม ควรเว้นพื้นที่ว่างภายในห้องส้วมเพื่อให้เก้าอี้เข็นคนพิการสามารถ หมุนตัวกลับได้ มีเส้นผ่าศูนย์กลางไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร พื้นห้องน้ำควรมีระดับเสมอกับพื้นภายนอก ถ้าเป็นพื้นต่างระดับต้องมีลักษณะเป็นทางลาด วัสดุที่ใช้ทำพื้นห้องน้ำควรเป็นวัสดุที่ไม่ลื่น กันน้ำ และทำความสะอาดง่าย และควรมีระบบระบายน้ำที่ดี ประตูห้องน้ำควรจัดให้อยู่ในลักษณะที่เป็น การเปิดออกทางด้านนอก ทั้งนี้ประตูที่เหมาะสมที่สุดคือ ประตูบานเลื่อน ภายในตัวห้องน้ำควรมีปุ่มหรือ เชือกสัญญาณฉุกเฉินเพื่อขอความช่วยเหลือจากภายนอก โดยมีป้ายระบุไว้อย่างชัดเจน

17. โทรศัพท์ควรติดตั้งให้ต่ำพอเหมาะสำหรับคนพิการที่ใช้เก้าอี้รถเข็นเอื้อมมือไปหยิบหูฟัง และหมุนหมายเลขโทรศัพท์ได้ โทรศัพท์สูงจากพื้นประมาณ 1.60 เมตร หากเป็นโทรศัพท์สาธารณะ ควรติดตั้งตรงฝาผนัง และหากเป็นตู้ก็ไม่ควรมีประตูและไม่ยกพื้นซึ่งทำให้คนพิการที่นั่งเก้าอี้รถเข็น เงินเข้าไม่ได้ ควรใช้แสงสว่างอย่างน้อย 50 แรงเทียน ส่องตรงที่หมุนและที่บอกวิธีใช้ และควรมีตัวเลข นูนเหนืออักษรเบรลล์กำกับตรงที่หมุนหรือกดตัวเลข

18. สวิตช์ไฟและปุ่มต่าง ๆ ควรให้ต่ำพอที่คนพิการที่ใช้เก้าอี้รถเข็นเอื้อมเปิด - ปิดได้ และมีอักษรเบรลล์กำกับสำหรับคนที่มีความบกพร่องทางการเห็น

19. ระบบเตือนภัยควรเป็นระบบที่ทั้งได้ยินและมองเห็น เสียงควรมีดังพอที่คนหูตึงจะได้ยิน และระบบเตือนภัยที่มองเห็นควรจัดเป็นแสงกระพริบน้อยกว่า 5 ครั้งต่อวินาที มีประตูทางออกฉุกเฉิน จัดไว้ให้คนที่มีความบกพร่องทางการเห็นสามารถสัมผัสและทราบได้ว่าเป็นประตูทางออกฉุกเฉิน

20. ลิฟท์ หากคนพิการอาศัยอยู่ในอาคารที่มีสองชั้นขึ้นไปควรมีลิฟท์ที่มีราวจับ โดยรอบห้องมีไฟเตือนภัยขณะลิฟท์ขัดข้อง มีโทรศัพท์แจ้งเหตุฉุกเฉินติดตั้งในระดับ 90 - 120 เซนติเมตร จากพื้น และมีระบบการทำงานให้ลิฟท์ลงจอดที่ระดับพื้นและประตูเปิดอัตโนมัติมีเสียงบอกเลขชั้น และเสียงเตือนให้ทราบว่าประตูเปิด - ปิด มีแผงควบคุมปุ่มต่าง ๆ ควรมีอักษรเบรลล์กำกับที่ปุ่มกด และมีเสียงบอกว่าลิฟท์ขึ้น (หนึ่งครั้ง) หรือลง (2 ครั้ง) และถูกสรุปอกว่าขึ้นหรือลง ควรมีแสงที่เห็นได้ชัดเจน เมื่อกดควรมีเสียงบอกว่าลิฟท์ขึ้น - ลงชั้นไหน และควรมีแสงสว่างภายในลิฟท์อย่างน้อย 5 แรงเทียน

2.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องในสภาพแวดล้อมของเด็ก (เบญจา ชลธารันนท์, 2546: 13) ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู และบุคลากรอื่นในโรงเรียน ในโรงเรียนทั่วไปที่มีการจัดการเรียนร่วม ผู้บริหารจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเป็นผู้นำและสร้างบรรยากาศของการยอมรับนักเรียนที่มีความบกพร่องเรียนร่วมในโรงเรียน หากทางโรงเรียนมีการจัดตั้งคณะกรรมการโรงเรียนไว้แล้ว ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องนำเสนอเรื่องการจัดการเรียนร่วมให้คณะกรรมการโรงเรียนทราบและพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการจัดการเรียนร่วมประจำโรงเรียน ซึ่งควรประกอบด้วยผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ ครูผู้สอนทั่วไป และครูการศึกษาพิเศษ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และบุคลากรภายนอกเพื่อกำหนดนโยบายในการจัดการเรียนร่วม แนวทางการดำเนินงานจัดสรรงบประมาณ บทบาทและหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในโรงเรียนและรูปแบบในการจัดการเรียนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550: 94) ได้กล่าวถึงการจัดสภาพแวดล้อมไว้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นบุคคลสำคัญในชีวิตเด็กได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู บุคลากรอื่นในโรงเรียน โดยให้ผู้บริหารโรงเรียนที่จัดการเรียนร่วมเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมดังนี้ จัดประชุมบุคลากรทุกคนในโรงเรียนเพื่อให้รับรู้ว่าโรงเรียนได้ดำเนินการโครงการเรียนร่วม และจะดำเนินการอย่างไรบ้าง สร้างบรรยากาศการยอมรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนรับรู้และร่วมมือกันดูแลช่วยเหลืออย่างถูกวิธี จัดให้มีคณะกรรมการจัดการเรียนร่วมประจำโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ ครู พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และบุคลากรภายนอกร่วมกันกำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินงานการจัดสรรงบประมาณ บทบาทและหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน มีการประชาสัมพันธ์โครงการให้บุคลากรทุกคนและผู้เกี่ยวข้องรับทราบ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการทำงานเป็นทีม

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การบริหารจัดการเรียนร่วมด้านสภาพแวดล้อมหมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นบุคคลกล่าวคือ มีการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ได้เรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่มีขีดจำกัดน้อยที่สุด และการได้รับการเรียนร่วมในชั้นเรียนทั่วไปให้มากที่สุดรวมถึงการบริหารจัดการตารางเรียนและการจัดการห้องเรียน สิ่งแวดล้อมที่เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องในสภาพแวดล้อมของเด็กได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ผู้บริหาร ครู และบุคลากรอื่น ๆ ภายในโรงเรียน ให้มีความเข้าใจและยอมรับกลุ่มนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

3. กิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนคือ กิจกรรมภายในและภายนอกห้องเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนใน โรงเรียน ที่จะช่วยให้นักเรียนทั่วไปและนักเรียนที่มีความบกพร่องได้รับการพัฒนาทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ซึ่งประกอบด้วย (เบญญา ชลธารันนท์, 2546: 13-25)

3.1 การบริหารจัดการหลักสูตร แบ่งออกเป็น

3.1.1 การปรับหลักสูตรทั่วไปคือ ควรปรับหลักสูตรที่ใช้กับนักเรียนทั่วไปมาใช้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

3.1.2 การจัดทำหลักสูตรเฉพาะคือ หลักสูตรที่เป็นแนวทางการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นหลักสูตรเฉพาะบุคคล โดยพิจารณาจากระดับของความบกพร่องจากแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลของนักเรียน โรงเรียนอาจประยุกต์ตามแนวทางของหลักสูตรแกนกลางพุทธศักราช 2551 ส่วนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาหลายคนไม่สามารถเรียนรู้ได้ตามหลักสูตรทั่วไปจึงจำเป็นต้องจัดทำหลักสูตรโดยเฉพาะ

3.1.3 การจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติม เพื่อสอนทักษะเฉพาะที่จำเป็นให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องเช่น ทักษะการดำรงชีวิต ทักษะการอ่านเขียนอักษรเบรลล์ ทักษะการทำความสะอาด กับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ทักษะการใช้เว่นขยายสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น ทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนออทิสติก ภาษามือสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

3.2 แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล เป็นแผนการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของนักเรียนที่มีความบกพร่อง ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา สถานศึกษาจะต้องจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลให้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเป็นเฉพาะบุคคล โดยต้องตรวจสอบเพื่อป้องกันจุดเด่นและจุดด้อยของนักเรียนรวมถึงความต้องการจำเป็นพิเศษ ซึ่งกล่าวได้ว่า แผนการศึกษาเฉพาะบุคคล

เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญของกระบวนการตรวจสอบและกระบวนการสอน ทั้งยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินผล และวิธีการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการพิเศษของแต่ละบุคคล

3.3 แผนการสอนเฉพาะบุคคล เป็นแผนการสอนที่จัดขึ้นเฉพาะเจาะจง สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษคนนั้นๆ ในวิชาหรือทักษะที่เป็นจุดอ่อน ซึ่งเป็นการจัดทำขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ใน IEP ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550: 15) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า เป็นหลักสูตรเฉพาะสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องมาก หลักสูตรทั่วไปแต่ปรับบางวิชา หลักสูตรเพิ่มเติมเช่น เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น จัดให้มีการเรียนรู้ในเรื่องความคุ้นเคยในสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (O & M) ส่วนเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ให้เรียนภาษามือ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาให้เรียนรู้หลักสูตรการช่วยเหลือตนเอง การดูแลสุขภาพลักษณะของตนเองเช่น การสระผม ฯลฯ สำหรับเด็กออทิสติกให้พิจารณาว่าจะนำหลักสูตรอะไรให้เรียน ซึ่งอาจจะมี 3-4 เรื่อง ได้แก่ หลักสูตรเฉพาะสำหรับเด็กรุนแรง หลักสูตรที่เด็กเรียนได้ปานกลางไม่เน้นวิชาการเช่น เรียนดนตรี ศิลปะ พลศึกษา ไม่ถือว่าเป็นวิชาการหรืออาจไม่อยู่ในชั้นเรียนร่วมได้ บางเวลาเด็กที่เรียนปานกลางทำเป็นคู่ขนานได้ เด็กเรียนร่วมได้ใช้หลักสูตรทั่วไปแต่ต้องปรับบางช่วงเวลา เช่น เด็กตาบอดไม่ต้องคัดไทยเป็นต้น โดยอาจจัดทำในลักษณะบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่าควรมีเรื่องอะไรบ้างเป็นต้น ซึ่งต้องกำหนดไว้ใน IEP และต้องเขียนบอกว่าเป็นบริการโดยใคร อะไรบ้าง

จากข้อความข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมด้านการเรียนการสอนเป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการได้รับการช่วยเหลือทางด้านการศึกษาอันเป็นพิเศษ โดยมุ่งจัดความบกพร่องในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ได้เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยมีการจัดทำหลักสูตรและปรับหลักสูตร มีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของนักเรียนตามสภาพความบกพร่องและตามความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนา

3.4 การตรวจสอบทางการศึกษา (Educational Assessment) หมายถึง กระบวนการที่ใช้วิธีการต่าง ๆ หลายวิธีในการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวกับนักเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ในการที่จะกำหนดปัญหาและหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาเป็นรายด้านคือ ด้านวิชาการ ด้านพฤติกรรมและร่างกาย รวมทั้งตัดสินใจเกี่ยวกับนักเรียนในเรื่องการส่งต่อ การคัดแยก การกำหนดประเภทเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การวางแผนการสอนและการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียน

3.5 เทคนิคการสอนที่ควรนำมาใช้กับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ มีดังนี้

3.5.1 การวิเคราะห์งาน (Task Analysis) เป็นเครื่องมือ 2 ลักษณะ คือ เป็นทั้งเทคนิคการสอนและเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบหรือประเมินเด็กว่ามีทักษะในเรื่องนั้น ๆ แล้วหรือไม่

การวิเคราะห์งานสามารถใช้ได้หลายกรณีเช่น นำไปใช้ในด้านวิชาการในวิชาคณิตศาสตร์กล่าวคือ หากต้องการสอนทักษะใหม่ก็ต้องมีการประเมินพื้นฐานความรู้เดิมของเด็กก่อนที่จะเริ่มสอน ทักษะใหม่ในการวิเคราะห์งานจะช่วยให้ครูตรวจสอบได้ว่าเด็กจะต้องมีพื้นฐานวิชาความรู้อะไรก่อนจะเรียน เนื้อหาต่อไป ครูจึงควรสอนจากสิ่งที่ได้รู้และเพิ่มเนื้อหาให้มากขึ้นตามลำดับ

3.5.2 การสอนโดยเพื่อนช่วยสอน (Peer Tutoring) หมายถึง วิธีการสอนที่ให้เพื่อนนักเรียนช่วยสอนให้เพื่อเกิดการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ แบบตัวต่อตัวหรือ 1:1 โดยเพื่อนช่วยสอนอาจเป็นนักเรียนชั้นสูงกว่า หรือนักเรียนชั้นเดียวกันอายุเท่ากัน แต่มีความสามารถสูงกว่ามาช่วยสอน

3.5.3 ระบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Buddy System) การจัดการเรียนการสอนระบบเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นการฝึกทักษะทางสังคมระหว่างเพื่อนนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษและนักเรียนปกติทั่วไป จะทำให้นักเรียนทั้งสองกลุ่มเกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน นักเรียนปกติทั่วไปได้เรียนรู้วิธีการช่วยเหลือ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษที่ถูกต้องและเหมาะสม ในขณะที่ด้วยกันนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติต่อเพื่อนที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ หรืออำนวยความสะดวกอย่างถูกต้องวิธี สิ่งทีพึงระมัดระวังปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้เช่น นักเรียนที่มีความบกพร่องรอผู้ที่จะมาช่วยเหลือตลอดเวลา ส่วนนักเรียนผู้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อนช่วยเพื่อน อาจทุ่มเทเวลาในการช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้เพื่อนมากเกินไป ดังนั้นครูผู้จัดการเรียนการสอนระบบเพื่อนช่วยเพื่อนจึงควรให้ความรู้ในการปฏิบัติระหว่างเพื่อนให้เข้าใจตรงกัน หากพบว่ามีปัญหาใด ๆ ครูควรช่วยเหลือและแนะนำเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนระบบดังกล่าวเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง

3.6 การรายงานความก้าวหน้าของนักเรียน การติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนในปัจจุบัน ใช้วิธีการทบทวนและปรับแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ปีละอย่างน้อย 2 ครั้ง รวมทั้งมีการรายงานความก้าวหน้าของนักเรียน โดยสรุปจากแผนการสอนเฉพาะบุคคลที่ใช้สอนเด็กในแต่ละสาระการเรียนรู้ ทักษะ และกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งระบุว่าประเมินโดยวิธีใดและใช้เกณฑ์อะไร โดยอาจนำเสนอในรูปแบบของกราฟแท่ง กราฟเส้นตรงประกอบการบรรยาย หรือคิดเป็นคะแนนและเกรด ในชั้นประถมศึกษาครูทั่วไป และครูการศึกษาพิเศษที่ร่วมกันสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องเรียนร่วม อาจแยกกันประเมินผลนักเรียน กล่าวคือ ครูแต่ละคนประเมินผลและให้เกรดนักเรียนเฉพาะส่วนของตนเอง พร้อมทั้งมีรายละเอียดเกี่ยวกับพัฒนาการของนักเรียนที่มีความบกพร่องประกอบด้วย แล้วจึงนำผลการประเมินของครูแต่ละคนมาตัดสินใจร่วมกัน วิธีนี้จะทำให้ผลการเรียนของนักเรียนที่มีความบกพร่องเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย รวมถึงพ่อ แม่ของนักเรียน

3.7 การจัดกิจกรรมการสอนนอกห้องเรียนและชุมชน ซึ่ง โรงเรียนควรมีการบริหารจัดการในเรื่องเกี่ยวกับความปลอดภัยยานพาหนะที่ักเป็นต้น เพื่อช่วยให้การเข้าร่วมกิจกรรมนอกสถานที่ของนักเรียนที่มีความบกพร่องเป็นไปอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ลักษณะกิจกรรมกับนักเรียน

ทั่วไปในสนามเด็กเล่นกิจกรรมห้องสมุดให้มีการปรับห้องสมุด โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ให้ประโยชน์เพื่อให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทุกประเภท มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร จัดให้มีบริการหนังสือในรูปแบบของหนังสือเสียงเป็นต้น

3.8 การประกันคุณภาพ

3.8.1 โรงเรียนควรจัดตั้งคณะกรรมการการประกันคุณภาพการจัดการเรียนร่วมขึ้นมา โดยที่คณะกรรมการประกันคุณภาพต้องประชุมเพื่อแถลงนโยบายต่อผู้บริหาร ครู บุคลากรอื่นในโรงเรียน และผู้ปกครอง ทำการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบนโยบาย ควรจัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้และเกณฑ์ในการประกันคุณภาพการจัดการเรียนร่วมอย่างชัดเจน มีการกำหนดกิจกรรมการประกันคุณภาพการจัดการเรียนร่วม จัดให้มีและดำเนินการในกิจกรรมทุกกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วม รวมทั้งความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมด้วย พร้อมทั้งให้มีการนำเสนอผลการประกันคุณภาพให้ผู้บริหารและบุคลากรอื่น ๆ ตลอดจนชุมชนทราบ

3.8.2 กลไกในการดำเนินงาน การกำหนดระบบการประกันคุณภาพการจัดการเรียนร่วมนั้น เป็นระบบการประเมินผลภายใน โดยให้ความสำคัญกับการประเมินตนเอง (Self - Evaluation) กระบวนการในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของโรงเรียนในด้านการจัดการเรียนร่วมจะต้องเริ่มจากขั้นตอนดังนี้

1) การวางแผน (Plan) การวางแผนเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการจัดการเรียนร่วม เนื่องจากการจัดการเรียนร่วมนั้นต้องมีบุคคลหลายกลุ่มเข้ามาทำงานร่วมกันตั้งแต่ผู้บริหาร ครูผู้สอนทั่วไป ครูการศึกษาพิเศษ ผู้ปกครองนักเรียนทั่วไปและนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งการทำงานในลักษณะนี้ เรียกว่าความร่วมมือร่วมกัน (Collaboration)

2) การปฏิบัติงาน (Do) จะต้องมีแผนงานที่เป็นรูปธรรม มีการกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละส่วนงานอย่างชัดเจน อาจจัดทำเป็นปฏิทินการปฏิบัติงาน โดยกำหนด วัน เดือน ปี ของการเริ่มต้นปฏิบัติงาน และกำหนดวันสิ้นสุดเพื่อจะได้วัดและประเมินผลการปฏิบัติงานในขั้นต่อไป

3) การตรวจสอบ (Check) การตรวจสอบตนเองนั้นต้องมีฐานข้อมูลในการวัดอย่างชัดเจน คณะทำงานต้องกำหนดองค์ประกอบหรือตัวชี้วัดรวมทั้งเกณฑ์ในการชี้วัดที่ชัดเจน คณะทำงานอาจกำหนดองค์ประกอบและเกณฑ์ในการประเมิน ผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง

4) การปรับปรุงแก้ไข (Action) ซึ่งเกิดจากการตรวจสอบขั้นตอนการปฏิบัติงานจากการประเมิน แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5) การรายงานผลการประเมิน คณะทำงานจะต้องจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (Self Study Report) กำหนดแบบการนำเสนอและรูปแบบการเผยแพร่ โดยต้องเผยแพร่ให้บุคลากรทุกกลุ่ม และทุกคนรับทราบ

3.8.3 กิจกรรมการประกันคุณภาพจะต้องดำเนินการประชุมหรือการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การประกันคุณภาพการจัดการเรียนร่วม ซึ่งเป็นกิจกรรมแรกที่คณะกรรมการประกันคุณภาพจะต้องทำ เพื่อทำความเข้าใจกับบุคลากรทุกกลุ่ม และให้มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของการประกันคุณภาพ จากนั้นควรมีการให้ข้อมูลสารสนเทศแก่บุคลากรทุกคน ให้รับทราบโดยมีวิธีการดังนี้เช่น จัดป้ายนิเทศ จัดทำแผ่นพับ จัดประชุมครู ผู้ปกครอง นักเรียน จัดอบรม พัฒนาครูให้มีความรู้ในเรื่องการจัดการเรียนร่วม ความรู้ด้านการศึกษาพิเศษ การรับนักเรียนที่มีความบกพร่องเข้าเรียนร่วม

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่าการบริหารจัดการเรียนร่วมด้านกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน รวมถึงการบริหารจัดการหลักสูตร แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล แผนการสอนเฉพาะบุคคล การตรวจสอบทางการศึกษา เทคนิคการสอน การรายงานความก้าวหน้าของนักเรียน การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนนอกห้องเรียนและชุมชน

4. เครื่องมือ

เบญญา ชลธารันนท์ (2546: 25) ได้ให้ความหมายเครื่องมือไว้ว่าหมายถึง สิ่งที่น่ามาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการเรียนร่วม ช่วยให้นักเรียนที่มีความบกพร่องเกิดการเรียนรู้และดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เป็นการช่วยสนับสนุนให้นักเรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เครื่องมือดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

1. นโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ ซึ่งเป็นการกำหนดทิศทางในการปฏิบัติงานและระบบการให้บริการที่ชัดเจน

2. งบประมาณ โรงเรียนต้องจัดสรรงบประมาณให้เป็นการเฉพาะ เพื่อการจัดการเรียนร่วมให้กับเด็กที่มีความบกพร่อง

3. ระบบการบริหารจัดการ โรงเรียนควรจัดตั้งในรูปคณะกรรมการโรงเรียน โดยจะต้องมีผู้แทนผู้ปกครองนักเรียนที่มีความบกพร่องเข้าร่วมเป็นกรรมการอย่างน้อย 1 คน อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการจัดการเรียนร่วมประจำโรงเรียนเช่น กำหนดนโยบายในการจัดการเรียนร่วม กำหนดแนวทางการดำเนินงานจัดสรรงบประมาณ กำหนดบทบาทและหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน กำหนดรูปแบบในการจัดการเรียนร่วมและร่วมมือกับหน่วยงานและบุคลากรภายนอกที่เกี่ยวข้อง

4. กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนร่วม ได้แก่ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พุทธศักราช 2545 และกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรงบประมาณทางการศึกษาสำหรับคนพิการ พุทธศักราช 2545 ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการกำหนดให้นักเรียนที่มีความบกพร่องมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

5. เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้สำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษเพื่อช่วยในการเรียนรู้ การปฏิบัติงาน และดำรงชีวิตอิสระให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นเทคโนโลยีระดับพื้นฐานหรือระดับสูงก็ได้เช่น โทรศัพท์ที่หน้าปัดมีตัวเลขและตัวอักษรขนาดใหญ่ เพื่อช่วยให้นักที่เห็นเลือนรางเห็นได้ชัดเจนขึ้น

6. สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง อุปกรณ์สิ่งแวดล้อม เครื่องมือ โครงสร้างทางสถาปัตยกรรม เพื่อช่วยให้นักที่มีความต้องการพิเศษแต่ละประเภทได้รับการศึกษาโดยสะดวก และสอดคล้องตามความจำเป็นของแต่ละบุคคล

7. สื่อ หมายถึง สื่อทางการศึกษาได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา หรือเครื่องมือที่ช่วยให้นักที่มีความต้องการพิเศษเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม เกิดความเข้าใจดีขึ้น

8. บริการต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนการศึกษานักเรียนที่มีความบกพร่องแต่ละประเภท เช่น บริการฝึกอบรม บริการเตรียมความพร้อมทางการเรียนรู้ บริการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

9. ตำราอาจจัดทำในรูปแบบอื่นที่นอกเหนือไปจากตัวพิมพ์ เช่น หนังสือเสียงสำหรับคนตาบอด และนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้เป็นต้น

10. ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา หมายถึง มาตรการอื่นที่นอกเหนือจากสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อบริการที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้

11. ครูการศึกษาพิเศษ หมายถึง ครูที่ได้รับการศึกษาที่จบในสาขาการศึกษาพิเศษ ในระดับปริญญาตรีขึ้นไป หรือผู้ที่ได้รับการอบรมตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ปฏิบัติหน้าที่เป็นครูเดินสอน ครูสอนเสริม หรือครูสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องในชั้นเรียนพิเศษซึ่งอยู่ในโรงเรียนทั่วไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550: 12) ได้ให้จำกัดความของเครื่องมือไว้ว่า เครื่องมือ ได้แก่ นโยบาย งบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการพิเศษในการสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงอาคาร สถานที่ สื่อ (อุปกรณ์ สื่อ สื่อสิ่งพิมพ์อักษรเบรลล์ และหนังสือเสียงสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น (ตาบอด) หนังสือตัวพิมพ์ใหญ่สำหรับนักเรียนที่เห็นเลือนราง บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนสำหรับนักเรียนออทิสติก) บริการ (บริการสอนเสริม คือ การสอนทักษะให้บุคคลที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

ตามความต้องการและความจำเป็นที่จะต้องได้รับ เช่น การสอนเขียนและอ่านอักษรเบรลล์ การสอนภาษามือ การฝึกพูด รวมทั้งการสอนเสริมวิชาต่าง ๆ) และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา (กิจกรรมบำบัดและกายภาพบำบัด) การควบคุมดูแลอาหารสำหรับนักเรียนที่เป็นโรคเบาหวานในเด็ก การแก้ไขการพูดและภาษาสำหรับนักเรียนออทิสติก เป็นต้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การบริหารจัดการเรียนร่วมด้านเครื่องมือหมายถึง แนวการดำเนินงานในเรื่องของนโยบาย วัตถุประสงค์ พันธกิจ งบประมาณ ระบบการบริหารจัดการ กฎกระทรวง เทคโนโลยี สื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นใดทางการศึกษา เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินการ ซึ่งได้รับจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัด และจากการเสาะแสวงหาจากสถาบัน องค์กรเอกชน และจากบุคคลทั่วไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดสามารถสรุปหลักการบริหารจัดการเรียนร่วมตามโครงสร้างซึ่งได้ว่าเป็นรูปแบบการบริหารจัดการเรียนร่วมที่เอื้อต่อผู้ที่มีความบกพร่องในวัยเรียน ให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ และการดำรงชีวิตผ่านการวางแผนและการทำงานด้วยความร่วมมือเป็นทีมและระบบเครือข่าย โดยมีความคาดหวังว่านักเรียนที่มีความต้องการพิเศษจะได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ตามความสามารถและตามความถนัดเป็นรายบุคคล โดยที่มียุทธศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกันให้ความช่วยเหลือดูแลและอำนวยความสะดวก

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 3 ซึ่งมีสภาพทั่วไปและบริบทด้านการจัดการศึกษาดังนี้

1. สภาพทั่วไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี จัดการศึกษาหลายระดับแยกเป็นส่วนที่รัฐบาลดำเนินการ ตั้งแต่ก่อนระดับประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อีกทั้งยังมีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สถาบันการศึกษาปอเนาะ และศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่ภาคเอกชนดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลโดยหน่วยงานของรัฐ มีสังคมแบ่งออกได้ตามภาษาและศาสนาเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) สังคมชุมชนที่พูดภาษามลายูท้องถิ่นและนับถือศาสนาอิสลาม 2) สังคมชุมชนที่พูดภาษาไทยและนับถือศาสนาพุทธ 3) สังคมชุมชนที่พูดภาษาจีนและนับถือศาสนาอื่นเช่น พุทธและคริสต์

สังคัมมุขมุนที่พูดภาษามลายูท้องถิ่นและนับถือศาสนาอิสลามนั้น มักตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่ม ไม่ปะปนกับมุขมุนที่นับถือศาสนาอื่น อยู่เป็นหมู่บ้าน ๆ ประกอบอาชีพด้วยกันในมุขมุนเดียวกัน ส่วนน้อยที่ปะปนกัน ถ้าจำเป็นก็อยู่ปะปนกันบ้าง การนับถือศาสนา ต่างคนต่างปฏิบัติศาสนกิจของตนไป ไม่เบียดเบียนกัน อยู่ด้วยกันโดยสันติ มีบ้างที่ไม่ลงรอยกันในเรื่องศาสนาแต่เป็นเรื่องเล็กน้อย ปัจจุบันผู้ที่พูดภาษามลายูถิ่นก็สามารถพูดภาษาไทยได้เป็นส่วนใหญ่ เพราะการศึกษาสูงขึ้นและกว้างออกไป ตามความเจริญของท้องถิ่น และความจำเป็นที่ต้องประกอบอาชีพสัมพันธ์กัน สำหรับชาวพุทธที่พูดภาษาไทย ก็สามารถพูดภาษามลายูถิ่นได้ นับเป็นวิวัฒนาการด้านวัฒนธรรมแห่งยุคโลกาภิวัตน์ รูปแบบของมุขมุน มักเกิดขึ้น โดยยึดศาสนสถานเป็นจุดศูนย์กลางเช่น วัด มัสยิดหรือสุเหร่า เพราะต้องอาศัยคนที่ร่วมกัน เข้าเป็นมุขมุนที่สนับสนุนค้ำจุน ชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี มีลักษณะคล้ายคลึงกันและไม่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่น ๆ เช่น การแต่งกาย การขึ้นบ้านใหม่ วันสงกรานต์ การบวชนาค วันออกพรรษา ประเพณีเดือนสิบ (วันสารทไทย) และประเพณีวันลอยกระทง ส่วนชาวไทยที่นับถือศาสนาคริสต์ก็จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับจังหวัดอื่น ๆ สำหรับชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม จะมีความแตกต่างไปบ้าง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1, 2554: 9)

2. โรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม

ในปี พ.ศ. 2547 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้มอบหมายให้ สำนักงานการศึกษาจังหวัดคัดเลือกโรงเรียนที่มีความพร้อมในสังกัด จัดการเรียนร่วมสำหรับ คนพิการขึ้น โดยวางแผนงานในการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสในเขตพื้นที่การศึกษานำร่อง และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดการดำเนินงาน โครงการโรงเรียนแกนนำ จัดการเรียนร่วม โดยมีเกณฑ์ในการเลือกโรงเรียน (สุกัญญา รัตนสังข์, 2547: 6) ดังนี้

2.1 เกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม

2.1.1 โรงเรียนที่มีนักเรียนที่มีความบกพร่องเรียนร่วมอยู่

2.1.2 ผู้บริหารโรงเรียนมีความมุ่งมั่นและพร้อมรับนโยบายที่จะดำเนินงานโดยใช้

โครงสร้างซีท (SEAT) และการบริหารจัดการเรียนร่วมของโรงเรียน

2.1.3 โรงเรียนมีจำนวนและประเภทของนักเรียนที่มีความบกพร่องเหมาะสมที่จะ พัฒนาเป็นต้นแบบ

2.1.4 โรงเรียนมีผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วม ซึ่งมีความรู้พื้นฐานทางด้านการศึกษาพิเศษอย่างน้อย 1 คน

2.1.5 โรงเรียนได้รับการคัดเลือก โดยศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา/จังหวัด ร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2.1.6 โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกต้องกระจายอยู่ทุกจังหวัด ๆ ละ 2 อำเภอ อำเภอละ 1 โรงเรียน สำหรับสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสงขลาให้จัดทุกอำเภอ อำเภอละ 1 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 390 โรงเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า โรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม คือโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกโดยศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา/จังหวัดร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ให้มีการจัดตั้งเพื่อให้มีความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษา ซึ่งเหมาะกับสภาพทางสังคมที่ต้องการให้มีการจัดการศึกษาเพื่อเด็กที่มีความบกพร่องทุกประเภทที่สามารถเรียนร่วมกับผู้อื่นได้ โรงเรียนมีความพร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและมีนักเรียนที่มีความบกพร่องเรียนร่วมอยู่ พัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนร่วมกับผู้อื่นได้ตามศักยภาพของตน มีผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนร่วม

การจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม

การเรียนร่วมเป็นการจัดการศึกษาที่ให้โอกาสเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนร่วมใช้ชีวิตกับเด็กปกติในระบบโรงเรียน เพื่อให้เด็กได้พัฒนาเต็มศักยภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ช่วยเหลือตนเองได้และใช้ความสามารถที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์แก่สังคม จะต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543: คำนำ)

1. การจัดเตรียมอาคารสถานที่

อาคารสถานที่จะต้องเลือกและจัดเตรียมให้เหมาะสมกับสภาพความบกพร่องของเด็กแต่ละประเภท อาคารเรียนสำหรับชั้นเรียนร่วม การเรียนร่วมเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีความพร้อมใกล้เคียงกับเด็กปกติ จึงใช้ชั้นเรียนปกติได้ กรณีเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ซึ่งต้องใช้กายอุปกรณ์หรือเก้าอี้ล้อเลื่อน ต้องจัดชั้นเรียนไว้ชั้นล่างของอาคาร มีห้องน้ำ ห้องส้วมเฉพาะและมีทางลาดขึ้น-ลง

ห้องบริการพิเศษ เช่น ห้องแก้ไขการพูด ห้องกายภาพบำบัดและห้องกิจกรรมบำบัด

ห้องเสริมวิชาการ (Resource room) เป็นห้องขนาดเท่ากับห้องเรียน หรือมีขนาดเล็กและขนาดใหญ่กว่าห้องเรียนได้ มีเครื่องมือและอุปกรณ์ตลอดจนเอกสารและหนังสือที่จำเป็นใช้ในการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ห้องน้ำ - ห้องส้วม ควรเพิ่มห้องน้ำสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย ซึ่งต้องใช้อุปกรณ์หรือเก้าอี้ล้อเลื่อนอย่างน้อย 1 ห้องในอาคารที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมอยู่

ทางลาด ขึ้น - ลง สำหรับเด็กที่ใช้เก้าอี้ล้อเลื่อนหรือไม้ค้ำยัน และควรมีราวจับอย่างน้อย
หนึ่งข้าง

2. การเตรียมบุคลากร

การเตรียมบุคลากรในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีความสำคัญ
และจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ให้พร้อมที่จะยอมรับเด็กที่มี
ความต้องการพิเศษ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนร่วมอย่างเพียงพอ และเข้าใจการปฏิบัติงาน
ที่จำเป็นต่อการเรียนการสอน เพื่อเสริมงานเรียนร่วมให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
ในการดำเนินการมีดังต่อไปนี้

2.1 ผู้บริหาร มีคุณสมบัติดังนี้

- 2.1.1 ต้องมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการศึกษาพิเศษ
- 2.1.2 มีหลักในการบริหารจัดการเรียนร่วม
- 2.1.3 ทำความเข้าใจกับบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน
- 2.1.4 จัดหาบริการสนับสนุนเพื่อเสริมงานเรียนร่วม
- 2.1.5 ส่งเสริมให้กำลังใจในการปฏิบัติ

2.2 ครูประจำชั้นเรียนร่วมกับเด็กปกติ/ครูประจำวิชา มีคุณสมบัติดังนี้

- 2.2.1 ควรได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้พื้นฐานและวิธีสอนเด็กที่มีความบกพร่อง
เรียนร่วมในชั้นของตน
- 2.2.2 ควรเข้าใจวิธีการประสานงานกับบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2.2.3 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนร่วม มีความเชื่อว่าเด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้และยอมรับ
ให้เข้าเรียนในฐานะสมาชิกคนหนึ่งโรงเรียน

2.3 ครูประจำชั้นพิเศษ มีคุณสมบัติดังนี้

- 2.3.1 เป็นครูที่มีวุฒิทางการศึกษาพิเศษ หรือได้รับการฝึกอบรมทางการศึกษาพิเศษ
โดยเฉพาะ
- 2.3.2 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนร่วม
- 2.3.3 มีความเชื่อว่าเด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้และมีความต้องการพัฒนาตนเอง
- 2.3.4 มีความตั้งใจในการสอน

2.4 ครูเสริมวิชาการ มีคุณสมบัติดังนี้

- 2.4.1 เป็นครูที่ทำหน้าที่สอนเพิ่มเติมจากการที่เด็กได้เรียนในห้องปกติ
- 2.4.2 เป็นผู้ประสานให้คำแนะนำครู ให้ปฏิบัติต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้ถูกต้อง

3. การจัดเตรียมนักเรียนพิเศษ

เด็กที่มีความต้องการพิเศษที่จะจัดเข้าเรียนในชั้นเรียนรวมมีอยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่

3.1 เด็กที่ได้รับการเตรียมความพร้อมหรือได้พัฒนาความสามารถมาแล้ว เช่น การฝึกพูดสำหรับเด็กหูตึง การฝึกอ่านและเขียนอักษรเบรลล์สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น

3.2 เด็กที่เข้ามาเรียนตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ โดยผู้ปกครองไม่รู้ว่าเด็กของตนเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

3.3 เด็กที่ได้รับการส่งต่อมาจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น แพทย์ มูลนิธิหรือสถานสงเคราะห์ต่างๆ เพื่อการเรียนร่วม เด็กกลุ่ม 2 และ 3 ที่ยังไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมในการเรียนจะต้องได้รับการเตรียมความพร้อมในด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา

4. การจัดเตรียมนักเรียนปกติ

4.1 ให้ความรู้และแนวทางเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เข้ามาเรียนร่วม

4.2 มีความเข้าใจและวิธีการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างถูกต้อง

4.3 มีเจตคติที่ดียอมรับและมองเห็นคุณค่าความสามารถของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

5. การจัดเตรียมผู้ปกครอง มีการดำเนินการดังนี้

5.1 การประชุมพิเศษผู้ปกครองก่อนเปิดภาคเรียน

5.2 มีการนัดหมายและพบปะเป็นระยะเพื่อชี้แจงพัฒนาการของเด็ก

5.3 สนับสนุนผู้ปกครองให้ร่วมกิจกรรมในรูปของอาสาสมัคร

5.4 สนับสนุนผู้ปกครองให้รวมกลุ่ม ตั้งสมาคมผู้ปกครอง-ครู

ซึ่งเนื้อหาที่ผู้ปกครองควรทราบ มีดังนี้

5.4.1 สิทธิมนุษยชนที่เด็กที่มีความต้องการพิเศษควรได้รับ

5.4.2 แนวทางที่ถูกต้องในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

5.4.3 ระเบียบของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

5.4.4 แนวการสอนและแนวการประเมินผลการเรียน

5.4.5 บทบาทของผู้ปกครองในการให้ความร่วมมือกับโรงเรียน

5.4.6 รายชื่อสถานที่ สถานศึกษา ตลอดจนหน่วยงานของรัฐที่ให้บริการแก่เด็กที่มี

ความต้องการพิเศษ

6. การจัดเตรียมแผนการสอนและโครงการสอน

เด็กที่ส่งเข้าเรียนร่วมจะเรียนหลักสูตรเช่นเดียวกับเด็กปกติ แต่เนื่องจากความต้องการพิเศษ ทำให้ไม่สามารถเรียนบรรลุได้ทุกจุดประสงค์ จึงจำเป็นต้องตัดสิ่งที่ไม่สามารถทำได้ออกและเพิ่มเติมสิ่งที่จำเป็นอื่นเข้าไป ฉะนั้นการจัดแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลที่จะเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กได้เรียนตามความสามารถ และได้รับบริการพิเศษตามความเหมาะสม

7. การจัดเตรียมการวัดและประเมินผล

7.1 การวัดและประเมินผล จะต้องแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษออกจากเด็กปกติโดยไม่นำคะแนนและจำนวนเด็กที่มีความต้องการพิเศษไปรวมกับเด็กปกติ

7.2 การวัดผลจะต้องสอดคล้องกับการเรียนการสอนของเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละคน รายละเอียดกำหนดไว้ในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล ซึ่งครูผู้สอนจะทำไว้ก่อนเปิดภาคเรียนแรก

7.3 ในกรณีที่เรียนร่วมกับเด็กปกติและเรียนเนื้อหาครบถ้วนเช่นเดียวกับเด็กปกติโดยไม่มี การยกเว้น การวัดและประเมินผล ให้ใช้ตามเกณฑ์เด็กปกติ

7.4 ในกรณีที่ได้รับการยกเว้นจุดประสงค์การเรียนรู้บางจุดประสงค์ และยกเว้นเนื้อหา บางเนื้อหา การวัดและประเมินผลให้เป็นไปตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล สำหรับเด็กแต่ละคน

7.5 จะต้องปรับปรุงวิธีวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับความสามารถของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม ควรมี การจัดเตรียมอาคารสถานที่ บุคลากร ผู้บริหาร ครูประจำชั้นเรียนร่วมกับเด็กปกติ/ครูประจำวิชา ครูประจำชั้นพิเศษ ครูเสริมวิชาการ การจัดเตรียมนักเรียนพิเศษ การจัดเตรียมนักเรียนปกติ การจัดเตรียม ผู้ปกครอง การจัดเตรียมแผนการสอนและโครงการสอน และการจัดเตรียมการวัดและประเมินผล เพื่อให้การจัดการเรียนร่วมมีประสิทธิภาพสูงสุด

โรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 มีโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม
ในสังกัดจำนวน 24 โรงเรียน ประกอบด้วย

1. โรงเรียนบ้านปลักปลา
2. โรงเรียนบ้านเขาคันทรง มิตรภาพที่ 153
3. โรงเรียนบ้านจาดเกาะ
4. โรงเรียนบ้านมะนังกาหยี
5. โรงเรียนบ้านยาลอ
6. โรงเรียนบ้านปลุกาปีะ
7. โรงเรียนบ้านลูโบะปาละ
8. โรงเรียนบ้านกูเว (ประชาอุทิศ)
9. โรงเรียนบ้านบูกะบาง
10. โรงเรียนบ้านปือเนปีแย
11. โรงเรียนบ้านกาเขะมาตี
12. โรงเรียนบ้านอีโยะ
13. โรงเรียนบ้านปูลูตีมอ
14. โรงเรียนบ้านมะยุง
15. โรงเรียนบ้านกะลูเป
16. โรงเรียนบ้านมะนังป็นยัง
17. โรงเรียนบ้านบูกิตชือแร
18. โรงเรียนบ้านบิจ๊ะ
19. โรงเรียนบ้านบลูกาฮีเด
20. โรงเรียนบ้านหมอลอกาว
21. โรงเรียนบ้านกลูบี
22. โรงเรียนชุมชนบ้านซากอ
23. โรงเรียนบ้านสุเป๊ะ
24. โรงเรียนบ้านลูโป๊ะบาตุ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2 มีโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม
จำนวน 28 โรงเรียน ประกอบด้วย

1. โรงเรียนบ้านปะลุกา
2. โรงเรียนบ้านกุ่ม
3. โรงเรียนบ้านโลกมือบามิตรภาพที่ 223
4. โรงเรียนบ้านศาลาใหม่
5. โรงเรียนบ้านทรายอ
6. โรงเรียนบ้านตือระ มิตรภาพที่ 172
7. โรงเรียนบ้านกูไ้ะลือซง
8. โรงเรียนบ้านมือบา
9. โรงเรียนบ้านเปาะเจ๊ะเต็ง
10. โรงเรียนวัดประชุมชนธารา
11. โรงเรียนราชกักดี
12. โรงเรียนบ้านบาโงมาแย
13. โรงเรียนบ้านโคกโก
14. โรงเรียนบ้านไอบาคู
15. โรงเรียนบ้านควา
16. โรงเรียนบ้านชะหอ
17. โรงเรียนบ้านบูกะตา
18. โรงเรียนบ้านตือมายู
19. โรงเรียนบ้านศาลาอูมา
20. โรงเรียนบ้านกรือซอ
21. โรงเรียนรักไทย
22. โรงเรียนนิคมพัฒนา 10
23. โรงเรียนบ้านร่วมใจ
24. โรงเรียนนิคมพัฒนา 4
25. โรงเรียนนิคมพัฒนา 2
26. โรงเรียนนิคมพัฒนา 9
27. โรงเรียนวัด โคมะเฟื่อง
28. โรงเรียนบ้านกวาลอซีรา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 3 มีโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม จำนวน 14 โรงเรียน ประกอบด้วย

1. โรงเรียนบ้านคูขงยอ
2. โรงเรียนบ้านรือเปาะ
3. โรงเรียนบ้านน้ำหอม
4. โรงเรียนบ้านไอร์โซร์
5. โรงเรียนบ้านบุเกะตาโมง
6. โรงเรียนบ้านยานิง
7. โรงเรียนบ้านลูโป๊ะเยาะ
8. โรงเรียนบ้านมะรือโบตก
9. โรงเรียนราชพัฒนา
10. โรงเรียนบ้านกาเต็ง
11. โรงเรียนบ้านเขาน้อย
12. โรงเรียนบ้านลูโป๊ะบาตู
13. โรงเรียนบ้านเขาแก้ว
14. โรงเรียนบ้านกอเนาะเหนือ

สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนร่วมในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 3 มีการจัดในรูปแบบที่ 1 คือ รูปแบบชั้นเรียนปกติเต็มวันและรูปแบบที่ 4 ชั้นเรียนปกติกับบริการครูสอนเสริม และมีโรงเรียนจำนวน 2 โรงเรียนที่มีการจัดการเรียนร่วมในรูปแบบที่ 7 คือ ชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติ นั่นคือ โรงเรียนบ้านเขาคันหยง มิตรภาพที่ 153 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 และโรงเรียนบ้านตือระ มิตรภาพที่ 172 อำเภอสุโหงโกลก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ซึ่งจัดในรูปแบบห้องเรียนคู่ขนานออตติสติก

ภารกิจด้านการจัดการเรียนร่วม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ภารกิจด้านการจัดการเรียนร่วม ซึ่งปรากฏในส่วนของภารกิจข้อ 3 ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ครอบคลุมผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และปรากฏในข้อที่ 5 สนับสนุนส่งเสริมประชากรวัยเรียนให้ได้เรียนทุกคน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1, 2554: 8)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ภารกิจด้านการจัดการเรียนร่วม
ปรากฏในส่วนของกลยุทธ์ที่ 3 ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนา
เต็มตามศักยภาพ เป้าหมายความสำเร็จมี 4 ข้อ ดังนี้

ข้อที่ 1 จัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ

ข้อที่ 2 ส่งเสริมโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ
และบุคคลออทิสติก

ข้อที่ 3 สนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีปัญหาทางการเรียนรู้

ข้อที่ 4 ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ โดยกองทุน
ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2, 2554: 7)

ส่วนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 3 ปรากฏในส่วนที่ 2
ทิศทางขององค์กรในส่วนของกลยุทธ์ที่ 2 ในมาตรการที่ 2 ส่งเสริมและพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านวิชาการและทักษะชีวิต กลยุทธ์ที่ 3 ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ครอบคลุม
ผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มศักยภาพ ในมาตรการที่ 2 พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ
เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัย และมาตรการที่ 5 ส่งเสริมสนับสนุนการจัด
การศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ (LD) และนักเรียนพิเศษเรียนร่วม
(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 3, 2554: 14)

ในปีการศึกษา 2554 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 3 มีโรงเรียนในสังกัด
จำนวน 915 โรงเรียน นักเรียนทั้งหมด 33,806 คน ข้าราชการครูจำนวน 4,563 คน ในจำนวนทั้งหมด
มีโรงเรียนที่จัดในรูปแบบโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม 66 โรงเรียน (แผนปฏิบัติการประจำปี
พ.ศ. 2554, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 เขต 2 และเขต 3) โดยมีนักเรียน
ที่มีความต้องการพิเศษทั้งหมด 2,403 คน ครูที่ปฏิบัติงานด้านการเรียนร่วม จำนวน 1,004 คน
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554: 100)

การสนทนากลุ่ม

แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเรียนร่วม ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส วิธีที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และเพื่อให้เห็น ความคิดเห็นร่วมกันอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง เพื่อค้นหาคำตอบ ต่อประเด็นปัญหาการหาแนวทาง ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเรียนร่วม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะใช้วิธีการสนทนากลุ่ม เป็นการหา แนวทางในการแก้ไขปัญหา

1. ความหมาย การสนทนากลุ่ม

จอร์จ คี บั้วระพันธ์ (2554: 103) ได้ให้ความหมายว่า การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) คือ การจัดกลุ่มที่ประกอบด้วยสมาชิกประมาณ 6-8 คน เพื่อสนทนา ถก หรืออภิปราย ภายใต้อาณัติประเด็นที่ยกขึ้นมาเป็นเป้า (Focus) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสนทนา ถก หรืออภิปรายกัน ภายใต้อาณัติ จุดมุ่งหมาย คือ การค้นหาความคิดเห็น มุมมอง ค่านิยม ความเชื่อ ความเข้าใจหรือประสบการณ์ ของสมาชิกกลุ่ม โดยไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกันเสมอไป การสัมภาษณ์แบบนี้จะเกิดประโยชน์มากกว่า การสัมภาษณ์แบบอื่น ๆ เมื่อการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มและปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มส่งเสริมให้ได้รับข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งที่สุดจากผู้ให้สัมภาษณ์ ดังเช่นกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่สะดวกใจในการให้สัมภาษณ์ รายบุคคล

ชาย โพธิ์สิตา (2550: 210-212) ให้นิยามโดยสรุปว่า การสนทนากลุ่ม หรือกลุ่มที่เจาะจง คือ กลุ่มคนที่ถูกจัดขึ้นมาเพื่อการสนทนาหรืออภิปรายกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเจาะจง เพื่อจะหาข้อมูล จากข้อคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้ร่วมสนทนา สำหรับการตอบคำถามเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ ซึ่งอาจแตกต่างกันหลากหลาย ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องลงรอยกันเสมอไป โดยถือคุณสมบัติที่นักวิจัย กำหนดเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ดียิ่งที่สุดตรงตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในวงสนทนา ซึ่งสมาชิกต้องอยู่พร้อมหน้ากันในวงสนทนา และได้มีการสนทนากันชนิดที่ทุกคนสามารถโต้ตอบกันได้โดยตรง

เพ็ญพัทธ์ อูทิศ (2547) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสนทนากลุ่มเป็นเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพวิธีหนึ่ง ซึ่งใช้การสนทนากลุ่มสมาชิกที่มีลักษณะเหมือนกันประมาณ 6-12 คน โดยมีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้สร้างให้เกิดบรรยากาศของความเป็นกันเองในกลุ่ม จุดประเด็นคำถาม (ซึ่งนักวิจัยอยากหาคำตอบจากกลุ่ม) และคอยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่ม ผู้ร่วมสนทนาได้มีการพูดคุยซักถาม และโต้ตอบกันอย่างกว้างขวางและเป็นธรรมชาติ โดยทั่วไปอาจใช้เวลาสนทนากันประมาณ 45 นาที ถึงหนึ่งชั่วโมงครึ่ง

กรแก้ว จันทภาษา (2549) ได้ให้ความหมายว่าการสนทนากลุ่มคือ การสัมภาษณ์ในอีกรูปแบบหนึ่ง ที่รวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) เป็นผู้คอยจัดการสนทนาอย่างกว้างขวาง ละเอียดลึกซึ่ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ซึ่งเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้

2. ลักษณะสำคัญของการสนทนากลุ่ม

David Morgan (1988 อ้างถึงใน ชาย โทธิสิตา, 2550: 215) กล่าวว่า การสนทนากลุ่มมีคุณสมบัติของวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ 2 แบบอยู่ในตัวคือ มีคุณสมบัติของวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และวิธีสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (Individual Interview) กล่าวคือ ในกระบวนการสนทนากลุ่มนั้น นักวิจัยสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ร่วมกลุ่มสนทนาผ่านทางปฏิสัมพันธ์ที่สมาชิกกลุ่มมีต่อกันในการโต้ตอบและแสดงความคิดเห็น ขณะเดียวกันนักวิจัย (ผู้ดำเนินการสนทนา) ก็สามารถซักถามผู้ร่วมวงสนทนาเป็นรายคนได้เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว) ถ้ามีความจำเป็นให้ต้องทำเช่นนั้น

ในปัจจุบันการสนทนากลุ่มมีหลักการและทฤษฎีรองรับ จึงได้รับการยอมรับและถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางในวงการวิจัยหลายสาขาวิชาการ เหตุที่ได้รับการยอมรับเช่นนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะเด่นหลายประการ ดังต่อไปนี้ (ชาย โทธิสิตา, 2550: 214)

2.1 การสนทนากลุ่มเป็นวิธีที่ช่วยให้เก็บข้อมูลจากตัวอย่างจำนวนหลายคนได้ในเวลาอันสั้น และสามารถเสนอผลการศึกษาได้ในเวลาอันจำกัด แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ด้วย ถ้าการวิเคราะห์มุ่งเพียงหาข้อสรุปที่สำคัญจากข้อมูลที่สำคัญเท่านั้นก็ใช้เวลาอันน้อย แต่ถ้าเป็นการวิเคราะห์ที่มุ่งหาคำอธิบายเชิงวิชาการก็อาจจะใช้เวลาามาก

2.2 มีโครงสร้างที่ยืดหยุ่น สามารถปรับใช้ได้ในการวิจัย เพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ และใช้กับกลุ่มตัวอย่างได้หลายแบบ

2.3 นักวิจัยสามารถเลือกใช้ได้ตามความต้องการ กล่าวคือ สามารถใช้เพื่อเสริมวิธีการวิจัยแบบอื่นก็ได้เช่น ใช้ก่อนหรือหลังการวิจัยแบบสำรวจ หรือจะใช้เป็นการวิจัยที่มีความสมบูรณ์เบ็ดเสร็จในตัวเองก็ได้

2.4 ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม เป็นข้อมูลที่ผ่านการถกเถียง โต้ตอบกันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเอง ทำให้มั่นใจในความถูกต้องตรงประเด็น ความน่าเชื่อถือและความหลากหลายของข้อมูล

2.5 พลวัตกลุ่มซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินการสนทนากลุ่ม ทำให้ข้อมูลที่ได้มีชีวิตชีวา

2.6 การสนทนากลุ่มเป็นวิธีที่ผู้ให้ข้อมูล (ผู้ร่วมในวงสนทนา) รู้สึกมีอำนาจคือ สามารถดำเนินการสนทนาไปตามที่ตัวเองอยากจะพูด อยากจะแสดงออก โดยไม่รู้ลึก “เกร็ง” หรือ “ด้อยกว่า” มากนัก เพราะการอยู่ในกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์พื้นฐานบางประการคล้ายกัน ย่อมทำให้ผู้พูดรู้สึกมั่นใจ ในการพูดหรือการแสดงออกมากกว่า

3. แนวทางในการสนทนากลุ่ม

3.1 แนวคำถาม (Guideline)

การสร้างแนวคำถามสำหรับการสนทนา และกำหนดผู้ที่จะทำหน้าที่ดำเนินการสนทนา หรือ Moderator ทั้งสองประการนี้จะต้องสอดคล้องกับหัวข้อเรื่องและคำถามในการวิจัยและสอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เป็นรายการของสิ่งที่ผู้ดำเนินการสนทนาจะยกมาเป็นหัวข้อการสนทนา โดยปกติมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดและไม่มีโครงสร้างที่เข้มงวด ในการถามสามารถยืดหยุ่นได้ ในแต่ละคำถามผู้ดำเนินการสนทนาสามารถซักถามต่อได้มากเท่าที่ต้องการ แนวคำถามจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ มโนทัศน์หรือประเด็นการศึกษา (Study Concepts) คำถามหรือประเด็นการสนทนา (Questions) และประเด็นสำหรับซักถามต่อเนื่อง (Probes)

3.1.1 มโนทัศน์/ประเด็นศึกษา

การกำหนดมโนทัศน์หรือประเด็นที่จะศึกษา จะต้องสอดคล้องหรือเข้ากันได้กับปัญหาในการวิจัยมโนทัศน์หรือประเด็นที่จะศึกษา ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นเหมือนกรอบหรือแนวทางกว้าง ๆ ในการเก็บข้อมูล แนวคำถามในการสนทนากลุ่มจึงควรสร้างขึ้นให้อยู่ในกรอบของมโนทัศน์ ในแนวคำถามสำหรับการวิจัยเรื่องหนึ่ง ๆ ไม่ควรมีมโนทัศน์จำนวนมากเกินไป เพราะฉะนั้นนักวิจัยจะสามารถเก็บข้อมูลสำหรับแต่ละมโนทัศน์ได้อย่างละเอียด นักวิจัยผู้มีประสบการณ์ส่วนมากมักกำหนดให้มีประมาณ 3-4 มโนทัศน์หลัก สำหรับการวิจัยเรื่องหนึ่ง ๆ ดังนั้นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการสนทนาจะต้องดำเนินไปภายใต้กรอบของประเด็นการสนทนาเหล่านั้น (ชาย โพธิ์สิตา, 2550: 214)

3.1.2 คำถาม/ประเด็นการสนทนา

คำถามหรือประเด็นการสนทนา มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด คำถามปลายเปิดเหล่านี้สร้างมาจากมโนทัศน์ที่กำหนดขึ้นเพื่อการวิจัย ภายในมโนทัศน์หนึ่ง ๆ ควรมีคำถามหรือประเด็นสำหรับการอภิปรายจำนวนไม่มาก ประมาณ 5-6 ประเด็นคำถาม เนื่องจากคำถามปลายเปิด ข้อหนึ่ง ๆ อาจจะก่อให้เกิดคำถามต่อเนื่องตามมาได้อีกจำนวนหนึ่ง การสนทนากลุ่มที่มีคำถามทั้งหมดจำนวนขนาดนี้อาจใช้เวลาในการสนทนาไม่น้อยกว่าหนึ่งชั่วโมงครึ่งถึงสองชั่วโมง

นักวิจัยสามารถจะเลือกว่าจะทำแนวคำถามแบบมีโครงสร้างหรือแบบไม่มีโครงสร้างก็ได้ แบบมีโครงสร้างก็คือ แบบที่ทำรายการประเด็นที่จะสนทนาเป็นคำถามปลายเปิดไว้ทั้งหมด พร้อมทั้งรายการสำหรับซัก (คำถามติดพัน) สำหรับแต่ละข้อไว้ด้วย ส่วนแบบไม่มีโครงสร้างนั้น อาจจะทำเฉพาะรายการประเด็นเป็นข้อ ๆ และสั้น ๆ เหมือนกับเป็นโน้ตย่อ ๆ ของสิ่งที่จะถามเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของคำถามและไม่มีรายละเอียดของสิ่งที่ต้องซักต่อ

3.1.3 รายการเพื่อการซักถามต่อ

ในการสนทนากลุ่มมีความจำเป็นที่ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องซักถามต่อจากคำตอบหรือประเด็นที่ผู้ร่วมกลุ่มคนใดคนหนึ่งพูดถึง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าสมาชิกกลุ่มบางคนอาจพูดไม่ชัดเจนหรือพูดแบบทิ้งบางส่วนไว้ให้ผู้ฟังคิดและเข้าใจเอง นอกจากนี้บางประเด็นอาจมีความซับซ้อนและต้องการคำอธิบายมาก ในกรณีเช่นนั้นการซักถามต่อ จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นหรือได้รายละเอียดมากขึ้น และสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่ง เนื่องจากคำถามที่เตรียมไว้ในแนวการสนทนาซึ่งมักจะเป็นคำถามกว้าง ๆ และบ่อยครั้งไม่ใช่คำถามแต่เป็นประเด็นที่ผู้ดำเนินการอภิปรายยกขึ้นมาเพื่อให้ผู้ร่วมในวงสนทนา “ถกกัน” มากกว่า ในระหว่างการถกกันนั้นอาจมีประเด็นใหม่ที่เข้าข่ายเกิดขึ้น และนักวิจัยอาจเห็นว่าประเด็นเหล่านั้นน่าสนใจ ต้องการรายละเอียดเพิ่มเติม การซักถามต่อในกรณีเช่นนี้จึงเป็นวิธีที่ควรทำ

3.2 ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม

ผู้ทำหน้าที่ดำเนินการสนทนากลุ่มที่เหมาะสมที่สุดก็คือตัวนักวิจัยเอง ผู้ดำเนินการสนทนา มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการเก็บข้อมูล การมีกลุ่มตัวอย่างและแนวคำถามที่เตรียมมาอย่างดี ก็ยังไม่ใช่หลักประกันเพียงพอว่าการสนทนากลุ่มที่จัดนั้นจะประสบความสำเร็จ นั่นคือ ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มจะต้องมีคุณสมบัติของผู้ดำเนินการสนทนาที่ดีกล่าวคือมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ ลักษณะส่วนตัว (เช่น อายุ เพศ บุคลิกท่าทาง ฯลฯ) ภูมิหลังทางการศึกษาและการฝึกอบรม และประสบการณ์การเคยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มมาก่อน

Stewart and Shamdasani, (1990 อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สิตา, 2550: 227) ยังมีคุณสมบัติสำคัญอีกข้อหนึ่งที่ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มจะขาดเสียมิได้คือความเป็นผู้นำ ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดการพลวัตกลุ่มได้อย่างเหมาะสมในบรรยากาศการสนทนาดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นความสามารถที่อาจไม่เกี่ยวกับระดับการศึกษาหรือการฝึกอบรม แต่เป็นธรรมชาติส่วนบุคคล ที่ได้รับการส่งเสริมให้เด่นชัดขึ้นเมื่อมีการศึกษาและการฝึกอบรมที่เหมาะสมในภายหลัง ถ้าเป็นไปได้ในการคัดเลือกผู้ดำเนินการสนทนาควรนำเอาคุณสมบัติเหล่านี้มาพิจารณาร่วมด้วย

4. ขั้นตอนในการจัดและดำเนินการสนทนากลุ่ม

Stewart and Shamdasani, (1990 อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สิตา, 2550: 224) เสนอรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยแบบสนทนากลุ่ม ขั้นตอนดังแสดงในภาพ 2

ภาพ 2 ขั้นตอนสำคัญของการดำเนินการวิจัยแบบสนทนากลุ่ม

ชาย โพธิ์สิตา (2550: 224) ได้แบ่งการดำเนินการวิจัยแบบสนทนากลุ่มออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก ๆ ซึ่งแต่ละขั้นตอนประกอบด้วยกลุ่มกิจกรรมที่สัมพันธ์กัน นอกจากนี้กิจกรรมในแต่ละขั้นตอนนี้ก็สัมพันธ์กับกิจกรรมในขั้นตอนอื่นในลักษณะ “ปฏิสัมพันธ์” คือมีปฏิริยาต่อกัน กล่าวคือถ้ามีการปรับหรือเปลี่ยนแปลงกิจกรรมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ก็อาจมีความจำเป็นที่จะต้องปรับกิจกรรมในขั้นตอนอื่นตามไปด้วย ขั้นตอนหลัก ๆ ของการดำเนินการสนทนากลุ่มที่เสนอไว้มีดังนี้

1. หัวข้อ คำถาม และวัตถุประสงค์ในการวิจัย

การกำหนดประชากรตัวอย่างจะต้องให้สอดคล้องกับหัวข้อเรื่อง และคำถามในการวิจัย ก็จะต้องเป็นประชากรที่จะให้ข้อมูลที่ดีที่สุดสำหรับทำความเข้าใจปัญหาในการวิจัย

การค้นคว้าจากการศึกษาที่มีอยู่ก่อน (ทบทวนวรรณกรรม) เพื่อทำความเข้าใจว่าในเรื่องที่สนใจศึกษานั้นมีประเด็นใดบ้างที่ยังขาดความรู้และที่น่าตั้งคำถามใหม่ เมื่อกำหนดปัญหา

ให้ชัดเจนและเจาะจงได้พอสมควรแล้ว การตั้งคำถามและกำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยก็จะเป็นเรื่องที่ทำให้ชัดเจนได้ง่ายเราจะต้องมีข้อมูลอะไรบ้างจึงจะทำความเข้าใจปัญหาเรื่องนั้นได้อย่างดีที่สุด และจะได้ข้อมูลนั้นจากใคร ใครจะเป็นผู้ให้ข้อมูล

2. องค์ประกอบและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

กำหนดประชากรเป้าหมายในการวิจัยและออกแบบตัวอย่างเพื่อร่วมในการสนทนากลุ่มให้เหมาะสมกับเรื่องและหัวข้อการวิจัย การออกแบบกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่มควรให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีทั้งลักษณะร่วมและลักษณะต่าง เพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบในเวลาวิเคราะห์ข้อมูล

ในการออกแบบกลุ่มตัวอย่าง สิ่งที่น่ามากำหนดเป็นลักษณะร่วมและลักษณะต่างนั้น ควรเป็นคุณสมบัติที่สำคัญ ซึ่งมีนัยต่อการทำความเข้าใจและตอบคำถามในการวิจัยโดยตรง

จำนวนกลุ่มในการวิจัยหนึ่ง ๆ หลักทั่วไปมีอยู่ว่า จำนวนกลุ่มไม่ควรน้อยหรือมากเกินไป ถ้าจำนวนกลุ่มน้อยเกินไป นักวิจัยอาจไม่มั่นใจในข้อสรุปที่ได้จากการศึกษา เพราะผลอาจไม่ได้สะท้อนมาจากกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายพอสมควร แต่ถ้าจำนวนกลุ่มมากเกินไปก็อาจมีปัญหาในการเก็บข้อมูล

5. หลักและวิธีการดำเนินการสนทนากลุ่ม

Green and Hart (1999 อ้างถึงใน ชาย โภชิตตา, 2550: 226) กล่าวว่าไว้ว่า เนื่องจากสถานที่และสิ่งแวดล้อมในการจัดการสนทนากลุ่มมีผลกระทบต่อคุณภาพของข้อมูล ดังนั้นจึงควรจัดการสนทนากลุ่มในสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งได้แก่ที่ที่ไม่พลุกพล่านไปด้วยผู้คน ไม่มีเสียงรบกวน ไม่มีสิ่งอื่นที่จะดึงความสนใจของผู้ร่วมในการสนทนา อากาศถ่ายเทได้ดี นั่นคือ สถานที่ควรเป็นที่ที่ผู้ร่วมสนทนา รู้สึกสบาย ไม่รู้สึกแปลกแยก และมีสมาธิในการสนทนา

พลวัตกลุ่ม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสนทนากลุ่ม อาจได้รับผลกระทบจากตำแหน่งที่แต่ละคนนั่งในวงสนทนา ดังนั้น การจัดที่นั่งในวงสนทนากลุ่มจึงมีความสำคัญ หลักการจัดที่นั่งที่เอื้ออำนวยต่อการมีปฏิสัมพันธ์คือ ทุกคนควรอยู่ในตำแหน่งที่จะเห็นคนอื่น ๆ ในกลุ่มอย่างทั่วถึง และเห็นผู้ดำเนินการสนทนาได้ชัด ขณะเดียวกันตำแหน่งที่ผู้ดำเนินการสนทนานั่งควรจะเป็นตำแหน่งที่เขาสามารถสบตากับทุกคนได้โดยสะดวก ผู้ร่วมวงสนทนาไม่นั่งเบียดกันเกินไป รูปแบบของการจัดที่นั่งเพื่อการนี้ จึงควรเป็นวงกลมและทุกคนควรนั่งอยู่ในรัศมีที่เครื่องบันทึกเสียงจะสามารถจับเสียงเขาได้ชัดเจน

เมื่อทุกคนได้ที่นั่งที่เหมาะสมแล้ว ก่อนเริ่มต้นสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาหรือผู้ช่วยคนหนึ่งของทีมวิจัย ควรทำผังที่นั่งพร้อมด้วยชื่อของทุกคน เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินการสนทนา เครื่องบันทึกเสียงจะต้องเตรียมให้พร้อม ในบางกรณีนักวิจัยอาจต้องการถ่ายวีดิทัศน์ด้วยเพื่อใช้วิเคราะห์

พฤติกรรมของกลุ่มระหว่างการสนทนา วิธีทัศนนั้นถ้าจำเป็นจะต้องไม่ให้เป็นสิ่งดึงความสนใจของผู้ร่วมกลุ่มออกไปจากการสนทนา มิฉะนั้นก็ควรหลีกเลี่ยงโดยใช้การสังเกตแทนจะดีกว่า

ในวงสนทนา นอกจากจะมีผู้ดำเนินการสนทนาแล้ว ควรจะมีผู้ช่วยอีกไม่น้อยกว่าสองคน คนหนึ่งทำหน้าที่จดบันทึกข้อความที่แต่ละคนพูดตลอดการสนทนา (Notetaker) แต่โดยเฉพาะคำหรือวลีสำคัญ ที่จะช่วยให้ผู้ถอดเทปสามารถจับคู่คำพูดกับผู้พูดได้ตรงกันเท่านั้นพอ ดังนั้นผู้จดบันทึกจึงควรจดเฉพาะคำหรือวลีแรก ๆ ที่แต่ละคนพูดเท่านั้น ผู้ช่วยอีกคนหนึ่งทำหน้าที่อำนวยความสะดวกทั่วไป เช่น จัดน้ำดื่มหรืออาหารว่าง (ถ้ามี) หน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของผู้ช่วยคนนี้คือ การคอยให้คำแนะนำโดยสุภาพแก่คนที่ไม่ได้รับเชิญ เพื่อไม่ให้เข้ามาแทรกในวงสนทนาโดยทั่วไปด้วย

การสนทนาจะเริ่มด้วยการแนะนำตัวสั้น ๆ ทั้งจากฝ่ายที่วิจัยและผู้ร่วมสนทนาทุกคน ในเบื้องต้นนี้ ผู้ดำเนินการสนทนาควรกล่าวขอบคุณที่ทุกคนสละเวลามาให้ความร่วมมือแล้วจึงให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยเพียงสั้น ๆ สิ่งที่ต้องเน้นในตอนเริ่มต้นนี้คือการชี้แจงให้ชัดว่าผู้ดำเนินการสนทนาต้องการรับฟังความคิดเห็นและประสบการณ์ของทุกคนในกลุ่ม เกี่ยวกับประเด็นที่กำลังทำการศึกษา และขอให้ทุกคนพูดอย่างเปิดเผยและอย่างเป็นกันเอง แม้ความคิดเห็นจะไม่ตรงกับของคนอื่นก็ตาม ความคิดเห็นที่แต่ละคนแสดงออกจะไม่มีค่าว่าถูกหรือผิด นักวิจัยต้องการทราบเพียงความคิดเห็นและประสบการณ์ตามความเป็นจริงของแต่ละคน ไม่คำนึงเรื่องถูก-ผิด ขอให้ทุกคนพูดตามความคิดของตน และโต้ตอบกับคนอื่นในกลุ่ม (เมื่อต้องการโต้ตอบ) อย่างเป็นกันเอง ประเด็นตรงนี้ก็คือนักดำเนินการสนทนาควรกระตุ้นให้ทุกคนมีปฏิกิริยาโต้ตอบกัน ตั้งแต่ก่อนจะเข้าสู่เนื้อหาหลักของการสนทนานั้นเอง ควรตระหนักไว้เสมอว่า การสนทนากลุ่มไม่ได้มีความมุ่งหมายที่จะหาข้อสรุปอย่างเป็นทางการนอกชั้นที่ประเด็นที่ทำการสนทนา ดังนั้นต้องเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมในวงสนทนามีการโต้ตอบกันให้มากที่สุด เพราะการที่ผู้ร่วมวงสนทนาได้โต้ตอบกันอย่างเป็นธรรมชาตินั้น เป็นทั้งสีสันและข้อได้เปรียบของวิธีการนี้

ควรเริ่มการสนทนาด้วยคำถามทั่ว ๆ ไป หรือ “คำถามอุ่นเครื่อง” ซึ่งควรจะเตรียมไว้เป็นส่วนหนึ่งของแนวคำถาม และควรอุ่นเครื่องด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหลักของการสนทนา เพื่อให้สามารถต่อเข้าสู่ประเด็นหลักของการสนทนาได้อย่างราบรื่น วิธีถามคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มที่ดีที่สุดไม่ใช่การถามแบบเดียวกับการสัมภาษณ์ นั่นคือ ไม่ใช่การถามผู้ร่วมสนทนาเป็นรายคน แต่ควรเป็นการถามแบบ “ยกประเด็น” ขึ้นมาเพื่อให้ทุกคนในกลุ่ม “รับลูก” ไป “ถกกันต่อ” ประเด็นที่ยกขึ้นมาครั้งแรกควรเป็นประเด็นกว้าง ๆ ก่อน และประเด็นเดียวกันนี้อาจจะต้องตามด้วยคำถามเพื่อชักต่ออีกหลายคำถาม เช่น

เวลาอยากพักผ่อนหย่อนใจ โดยมากพวกผู้ชายในวัยขนาดพวกท่านนึกถึงเรื่องอะไรบ้าง (ประเด็นเพื่อชักตอในข้อนี้อาจรวมถึงเรื่องเล่นกีฬา ไปทานอาหารข้างนอก ตั้งวงดื่มเหล้า ไปเที่ยวสถานบริการ ฯลฯ)

แนวคำถามเช่นนี้ นอกจากช่วยให้ผู้ร่วมในการสนทนาค่อย ๆ คิดไปที่ละขั้นแล้ว ยังช่วยให้พวกเขาไม่รู้สึกลึก “จู้โจม” ด้วยคำถามที่บางทีอาจจะยากในการตอบมากกว่าด้วย

การชักถามต่อมีจุดมุ่งหมายหลักสองประการ ประการแรก ชักเพื่อให้รายละเอียดของเรื่องเพื่อทราบเหตุผลและคำอธิบายเพิ่มเติม ประการที่สอง ชักเพื่อหาข้อมูลจากแนวคิดหรือมุมมองที่ต่างออกไปของเรื่องนั้น ๆ อย่างไม่รู้ตัวตามที่หวังที่จะไม่ให้เกิดการชักมีลักษณะเป็นการชี้นำไปสู่คำตอบอย่างใดอย่างหนึ่ง

กลวิธีในการชักก็เป็นเรื่องสำคัญ โดยปกติการชักก็คือการถาม คำถามต่อเนื่องประเภท “ลูกคิดพัน” ที่มุ่ง “เจาะ” หาข้อมูลลึกลงไป คำถามควรสั้นและเรียบเรียงอย่างสุภาพ เพราะถ้าคำถามชักไม่ได้ถามอย่างระมัดระวังเท่าที่ควร อาจจะทำให้ผู้ตอบรู้สึก “ถูกรุก” มากเกินไป หรือเกิดความรู้สึกที่ไม่ดี เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัยศิลปะในการถามพอสมควร ควรตระหนักกว่าบางทีความเงียบหรือเพียงการสบตาที่อาจเป็นกลวิธีชักที่ดี ผู้ดำเนินการสนทนาที่ฉลาดจึงควรใช้ความเงียบสายตา และสีหน้าให้เป็นประโยชน์ด้วย

ควรดำเนินการสนทนาไปตามลำดับ ประเด็นคำถามที่เตรียมไว้ในแนวคำถาม แต่เรื่องนี้ก็ยืดหยุ่นได้ ขึ้นอยู่กับว่าผู้ดำเนินการสนทนาวางแผนที่จะให้การสนทนาเป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured) อย่างเคร่งครัดมากน้อยเพียงใด และจะกำหนดบทบาทของตนว่าควรจะเข้าไป “ควบคุม” การสนทนาให้ดำเนินไปตามทิศทางที่ต้องการมากน้อยเพียงใด เราอาจทำความเข้าใจทั้งสองเรื่องนี้ว่าเป็นระดับของความเคร่งครัดในการดำเนินการสนทนา ที่สามารถปรับให้มาก-น้อยได้ตามที่ต้องการ ถ้าจุดยืนของการสนทนาเป็นแบบมีโครงสร้างเคร่งครัด บทบาทของนักวิจัยในการเข้าไปจัดการหรือกำหนดทิศทางของการสนทนาที่ต้องเข้มข้นขึ้นตามไปด้วย

Stewart and Shamdasani (1990 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2550: 225) พูดถึงเรื่องนี้ว่าเป็นเทคนิคการดำเนินการสนทนากลุ่มแบบ “กำกับ” หรือ “ไม่กำกับ” และเสนอแนะว่าในการสนทนากลุ่มนั้น ผู้ดำเนินการสนทนาควรใช้เทคนิคทั้งสองอย่างนี้ผสมกันให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การสนทนาที่ลึกละเอียดไป แต่ Morgan (1988 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2550: 224) มองเรื่องนี้ในฐานะเป็นบทบาทของผู้ดำเนินการสนทนาว่า ควรจะเข้าไป “ยุ่ง” กับผู้ร่วมสนทนามากน้อยเพียงใดขณะที่การสนทนากำลังดำเนินไปอยู่ ถ้ามากก็หมายถึง การกำกับให้การสนทนาดำเนินไปตามลำดับแนวคำถามที่เตรียมไว้ล่วงหน้าอย่างเคร่งครัด ถ้าน้อยก็หมายถึง มีการยืดหยุ่นเพื่อให้ผู้ร่วมในการสนทนากำหนดทิศทางของการสนทนาได้เอง ทั้งสองวิธีนี้ แต่ละอย่าง ก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ผู้ดำเนินการสนทนา

ควรเลือกเอาตามความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และสถานการณ์เฉพาะหน้าในการสนทนาเฉพาะเรื่องไป

สถานการณ์ในการสนทนาในแต่ละกลุ่มมักจะมีเฉพาะตัวค่อนข้างมาก จะหากลุ่มสองกลุ่มที่เหมือนกันทั้งหมดคงเป็นเรื่องยาก นัยสำคัญของความจริงข้อนี้ นั่นคือ ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องปรับกลวิธีการดำเนินการให้เหมาะสมตามสถานการณ์ในกลุ่มนั้น ๆ กลวิธีบางอย่างที่ใช้ได้ดีกับกลุ่มหนึ่งอาจไม่ได้ผลเลยเมื่อใช้กับอีกกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการยากที่จะหาสูตรสำเร็จของกลวิธีในการดำเนินการสนทนากลุ่มในที่นี้ชาย โปธิสิตา (2550: 224) ย้ำว่ากลวิธีในการดำเนินการสนทนากลุ่มที่ประสบความสำเร็จนั้นประกอบด้วย “พฤติกรรมที่ซับซ้อน” และทักษะขั้นสูงพอสมควร ทักษะสำคัญที่ต้องการนั้นคือทักษะในการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และในการจัดการพลวัตกลุ่มจริงอยู่ ใคร ๆ ก็อาจเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มได้ แต่ไม่ใช่ทุกคนจะเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มที่ดีได้ นัยก็คือ ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มอาจต้องการการฝึกฝนมากกว่าการเป็นผู้สัมผัส โดยทั่วไปคุณสมบัติของผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มนั้นมีทั้งส่วนที่เป็นศาสตร์และส่วนที่เป็นศิลป์รวมกัน ดังที่ Karger (1987: 54 อ้างถึงใน ชาย โปธิสิตา, 2550: 226) กล่าวว่าผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มที่ดีที่สุด มีคุณสมบัติเป็นคนชอบท้าทายแต่ไม่รุกล้ำเข้าไปในเรื่องของคนอื่น โน้มน้าวผู้อื่นเข้าสู่เรื่องที่ต้องคิดได้อย่างสุภาพ กระตุ้นให้ผู้ร่วมในการสนทนามีปฏิริยาต่อกันอย่างฉลาดเพื่อให้ได้ความคิดที่ทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมกัน สูงสุด ปล่อยให้การสนทนาดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ โดยเข้าไปสอดแทรกหรือชี้นำแต่น้อย ฟังด้วยใจที่เปิดกว้างและอย่างตั้งใจ ใช้ความเงียบอย่างฉลาด สร้างสิ่งที่ผู้ร่วมการสนทนาพูดออกมาในรูปแบบของการถกเถียงเอาใจความหรือคำอธิบายที่สำคัญ ไม่ใช่อำนาจแบบเผด็จการ และไม่ตัดสินความคิดของผู้ร่วมสนทนาว่าถูกหรือผิด

ความสำเร็จของการวิจัยแบบการสนทนากลุ่มขึ้นอยู่กับทักษะของนักวิจัย ทั้งนี้เพราะนักวิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน โดยเฉพาะในขั้นการเก็บและการวิเคราะห์ข้อมูล ทักษะที่พึงปรารถนาสำหรับการวิจัยแบบสนทนากลุ่มนั้น กล่าวได้ว่าเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ส่วนที่เป็นศาสตร์ได้แก่ บรรดาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิธีวิทยาตลอดจนแนวคิดทฤษฎีที่รองรับวิธีการวิจัยแบบนี้ ส่วนที่เป็นศิลป์ได้แก่ บรรดาวิธีการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมถึงเรื่องของพลวัตกลุ่มซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการสนทนา การจัดการข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัย ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของการสรุปเอาเฉพาะสาระสำคัญเพื่อประโยชน์เฉพาะบางประการเขียนรายงาน โดยรวมของทั้ง โครงการ หรือการเขียนบทความทางวิชาการอย่างเต็มรูปแบบ ขึ้นอยู่กับเจตนาของนักวิจัย

6. การจัดการสนทนากลุ่ม

มยุรฉัตร ธรรมวิสิทธิ์, (ม.ป.ป.) ได้เผยแพร่เรื่องการจัดการสนทนากลุ่มไว้ว่า การสนทนากลุ่มซึ่งมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องได้แก่ การเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้แล้ว เพื่อเชิญมาร่วมการสนทนาให้ได้ และการดำเนินการสนทนาในสถานที่และเวลาที่เหมาะสม งานในขั้นนี้ก็คือ การนำเอาสิ่งที่ทำใน 3 ขั้นตอนข้างต้น ซึ่งเป็นเรื่องของความคิดและเป็นนามธรรมลงมาสู่การปฏิบัติ เทียบได้กับการเก็บข้อมูลภาคสนามในการวิจัยแบบอื่น

ในขั้นนี้มีงานหลัก ๆ ที่ต้องทำสองอย่าง คือ 1) เลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเพื่อมาเป็นกลุ่มสำหรับจัดการสนทนา และ 2) ดำเนินการสนทนากลุ่ม

การเลือกผู้ที่จะมาเป็นกลุ่มสำหรับจัดการสนทนา จะเริ่มจากการกำหนดว่าเราจะหาคนที่มึลักษณะตรงตามที่ต้องการ ซึ่งวางแผนเอาไว้ก่อนหน้านี้แล้วได้จากไหน การกำหนดเรื่องนี้เป็นภาระจงเพื่อให้ได้คนที่เหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา มากกว่าจะเป็นการสุ่มดังเช่น ในกรณีของการวิจัยแบบสำรวจ นักวิจัยจึงไม่ต้องกังวลถึงประเด็นเรื่องความเป็นตัวแทนตามความหมายที่เข้าใจกันในวงการวิจัยเชิงปริมาณมากนัก ขั้นตอนต่อมาคือ จะเลือกคนที่มาร่วมเป็นกลุ่มอย่างไร และกลุ่มควรมีขนาดใหญ่-เล็กเพียงใด ในเรื่องนี้นักวิจัยมีทางเลือกคือ ทำการเลือกแบบไม่ค่อยเป็นระบบมากนัก (อาจใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อเข้าถึงแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับคนซึ่งอยู่ในข่ายที่จะเลือกได้ หรือใช้ผู้ประสานงานในท้องถิ่นหรือผู้นำในชุมชนเป็นผู้นำทาง เพื่อเข้าถึงคนที่อยู่ในข่ายจะเลือกมาทำกลุ่ม) หรือจะเลือกด้วยวิธีการที่เป็นระบบค่อนข้างเคร่งครัดก็ได้ แต่นักวิจัยบางท่านอาจจะใช้วิธีการที่เป็นระบบมากกว่านั้น เช่น อาจทำการสำรวจชุมชนเพื่อคัดกรองหาว่าในชุมชนที่เจาะจงเลือกเป็นพื้นที่ศึกษานั้น มีคนที่อยู่ในข่ายจะเลือกเป็นตัวอย่างได้จำนวนเท่าไร เมื่อทราบจำนวนและที่อยู่ของคนเหล่านี้แล้ว นักวิจัยก็อาจใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายในการเลือกที่จะเชิญใครมาเข้ากลุ่มสำหรับจัดการสนทนา

กลุ่มควรมีขนาดที่พอเหมาะไม่เล็กไม่ใหญ่เกินไป ขนาดที่พอเหมาะนั้นโดยทั่วไปควรมีจำนวนผู้ร่วมกลุ่มประมาณ 6-8 คน กลุ่มที่เล็กเกินไปอาจทำให้การอภิปรายและข้อมูลที่ได้อาจจำกัดอยู่กับความคิดของคนจำนวนน้อยเกินไปอาจไม่กว้างพอ แต่กลุ่มที่มีขนาดใหญ่เกินไปก็อาจมีปัญหาในการจัดการพลวัตกลุ่ม ทำให้การมีส่วนร่วมในการอภิปรายกระจายไปไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร หรือถ้าผู้ดำเนินการสนทนาพยายามจะให้ทุกคนได้พูดอย่างทั่วถึง การสนทนากลุ่มที่ใหญ่มากก็อาจใช้เวลามากเกินไปในการคัดผู้เข้าร่วมกลุ่มนั้นควรคัดไว้มากกว่าจำนวนที่ต้องการจริง ๆ จำนวน 1 หรือ 2 คน เพื่อสำรองไว้ ในกรณีที่บางคนอาจติดภารกิจกะทันหัน ไม่สามารถเข้าร่วมในการสนทนาได้

กลุ่มแต่ละกลุ่มควรจัดกลุ่มให้มีองค์ประกอบภายในได้สองแบบคือ กลุ่มที่สมาชิกที่มีลักษณะสำคัญคล้ายกัน (Homogeneous) กับกลุ่มที่มีลักษณะสำคัญต่างกัน (Heterogeneous) เช่น ถ้าอายุและเพศคือลักษณะสำคัญที่เป็นเกณฑ์ในการเลือกตัวอย่าง กลุ่มแบบแรก (ที่สมาชิกมีลักษณะ

สำคัญคล้ายกัน) ไม่ควรจัดผู้ร่วมสนทนาเพศชายและเพศหญิงรวมอยู่ในกลุ่มเดียวกัน กลุ่มที่สมาชิกมีลักษณะสำคัญคล้ายกันจะเอื้ออำนวยต่อพลวัตกลุ่มมากกว่า แต่ข้อเสียของกลุ่มเช่นนี้อาจจะอยู่ที่ความไม่หลากหลายเท่าที่ควรของข้อมูลที่ได้ เนื่องจากสมาชิกกลุ่มที่มีลักษณะเหมือนกันอาจจะมีความคิดเห็นและประสบการณ์คล้ายกันได้ ผลก็คือข้อมูลที่ได้อาจไม่หลากหลายเท่าที่ควร

ส่วนกลุ่มสมาชิกมีลักษณะสำคัญต่างกัมนั้น มีข้อด้อยตรงที่อาจไม่เหมาะสำหรับพลวัตกลุ่มมากนัก (ถ้าถูกจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ผู้อาวุโสหน่อยอาจไม่กล้าแสดงความคิดเห็นโดยตรงไปตรงมาต่อหน้าผู้อาวุโสมาก ฯลฯ) แต่ถ้าไม่มีข้อจำกัดในเรื่องนี้ กลุ่มที่สมาชิกมีความแตกต่างจะให้ข้อมูลที่มีความหลากหลายได้ดีกว่า ในทัศนะของ Stewart and Shamdasani (1990 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2550: 225) นักวิจัยควรจัดให้แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีลักษณะสำคัญคล้ายกัน แต่ในขณะที่เดียวกันก็ให้มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่ม นั้นหมายความว่า ในโครงการวิจัยเรื่องเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างควรมีทั้งลักษณะเหมือนกันและต่างกัน ภายในกลุ่มเดียวกันสมาชิกควรมีลักษณะสำคัญเหมือนกัน แต่ต่างกลุ่มกัน และควรมีลักษณะสำคัญต่างกัน ผู้ที่ถูกเลือกมาเข้ากลุ่มทุกคนควรได้รับข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องได้รับการบอกกล่าวว่าคุณเชิญมาเพื่อให้ทำอะไร นักวิจัยคาดหวังอะไรจากเขาบ้าง การเข้าร่วมในการสนทนาจะมีผลอย่างไรอย่างหนึ่งต่อเขาหรือไม่ คนส่วนมากมักจะกังวลในข้อนี้ อีกข้อหนึ่งที่คนสนใจคือการเข้าร่วมในการสนทนากลุ่มนั้น เขาจะเสียเวลาเท่าไร

สถานที่และเวลาที่จะทำการสนทนาก็ต้องกำหนดให้ชัดเจน ถ้าสถานที่จัดการสนทนาอยู่ไกลจากที่อยู่ของเขา ก็ควรแจ้งให้เขาทราบว่าทีมวิจัยจะจัดการเรื่องการเดินทางไป – กลับ ของเขาอย่างไร โดยสรุปก็คือต้องให้ข้อมูลที่จำเป็นเพื่อทำให้ผู้ที่ถูกเลือกรู้สึกสบายใจที่จะเข้าร่วมตั้งแต่แรก ส่วนของตอบแทนต่อผู้เข้าร่วมในกลุ่มนั้น ถ้ามีก็ไม่จำเป็นต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า เว้นแต่เขาจะถามว่านักวิจัยจะให้อะไรตอบแทนเขาบ้าง ถึงกระนั้นก็ไม่ควรบอกทำนองที่ไปให้เขาเข้าใจว่า นักวิจัยกำลัง “ซื้อ” ข้อมูลจากเขา เพราะการทำเช่นนั้นขัดกับจรรยาบรรณการวิจัย เป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องขอความยินยอมโดยสมัครใจจากผู้เข้าร่วมในการสนทนากลุ่มก่อนดำเนินการสนทนา ไม่ว่าจะขอด้วยวาจาหรืออย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม

7. ประโยชน์ ข้อดีและข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

แอนนา จุมพลเสถียร (2547) ได้เผยแพร่บทความ เรื่องเข้าใจถึงผู้บริโภคร่วมด้วย Focus Group ไว้ดังนี้

1. การสนทนากลุ่ม จัดเป็นเทคนิคที่นิยมใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถหาข้อมูลที่ช่วยในการวางแผนการตลาดและการโฆษณาได้อย่างรวดเร็ว ง่ายและใช้งบประมาณน้อย

2. การสนทนากลุ่มจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถทราบถึงทัศนคติและพฤติกรรมผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และจะได้นำข้อมูลมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้น

3. การสนทนากลุ่มทำให้ได้ข้อมูลที่ลึกกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมักเป็นแบบสอบถามปลายปิด ถ้าผู้ดำเนินการวิจัยเห็นว่าข้อคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งจากผู้เข้าร่วมสนทนาน่าสนใจอาจสามารถเจาะถามความคิดเห็น หรือข้อโต้แย้งในแนวลึกได้ทันที

4. การสนทนากลุ่มช่วยหาความต้องการที่แอบแฝงของกลุ่มเป้าหมายในการแบ่งส่วนตลาด (Segmentation) และเลือกตลาดที่ยังไม่มีผู้ผลิต หรือเจ้าของสินค้ารายใดนำเสนออยู่

ชาย โพธิ์ลีตา (2550: 122) ได้กล่าวถึงข้อดีและข้อจำกัดของการจัดสนทนากลุ่มไว้ว่า

1. เนื่องจากผู้ที่ศึกษาชุมชนเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ดังนั้นการที่ผู้ร่วมสนทนาเข้าใจผิดต่อประเด็นที่สนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาก็สามารถแก้ไขได้ทันที เพราะเป็นผู้ที่รู้ถึงความต้องการและวัตถุประสงค์ของการศึกษาในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี

2. ในการจัดสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมสนทนาจะมีลักษณะความเป็นอยู่ใกล้เคียงกัน จึงไม่ค่อยรู้สึกขัดเขินหรือมีความขำเกรง

3. ลักษณะการสนทนากลุ่มเป็นการเปิดโอกาสให้มีปฏิริยาโต้ตอบกัน ทำให้ผู้ทำการศึกษามองวิเคราะห์ประเมินปัญหาต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ถ้าหากในประเด็นต่าง ๆ ยังไม่ชัดเจนเพียงพอ ก็สามารถซักถามต่อเพื่อหาคำอธิบายได้

4. บรรยากาศในการสนทนากลุ่มจะลดความกลัวว่าความคิดเห็นของแต่ละคน จะไม่เป็นเป้าหมายในการถูกบันทึกเอาไว้ ทั้งนี้เพราะเป็นการแสดงความคิดเห็นในลักษณะกลุ่มมากกว่า

ข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

1. การจัดสนทนากลุ่มทุกครั้งต้องระวังมิให้เกิดการผูกขาดการสนทนาขึ้นโดยบุคคลใดในกลุ่ม และไปครอบงำผู้ร่วมสนทนาคนอื่น ๆ โดยผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องมีเทคนิคในการที่จะให้ความสำคัญกับผู้ร่วมสนทนาให้เท่า ๆ กันทุกคน

2. พฤติกรรมหรือความคิดเห็นบางอย่าง ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่ยอมรับของชุมชน อาจจะไม่ได้รับการเปิดเผยในการจัดสนทนากลุ่ม ถ้าหากไม่สัมภาษณ์ตัวต่อตัวจะได้รับการเปิดเผยมากกว่าผู้ที่

ทำการสนทนากลุ่ม จะต้องคำนึงถึงบุคลากรและกำลังงบประมาณที่มีอยู่ประกอบด้วย เช่น สามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อเป็นการสนับสนุนฐานความคิดในการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการเรียนร่วมของบุคลากรในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม จังหวัดนครราชสีมา และเพื่อให้ได้ข้อมูลมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนร่วม สภาพและปัญหาการบริหารจัดการเรียนร่วม รายละเอียดดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

ฉัฐกฤตา ไพศาลสมบัติ (2543: บทคัดย่อ) การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการเรียนร่วมระดับอนุบาลในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 5 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการเรียนร่วมระดับอนุบาลในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 5 ด้านการบริหารงานการจัดการเรียนร่วมระดับอนุบาล และการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนมีเป้าหมายในการจัดการเรียนร่วมระดับอนุบาลเพื่อให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถ ผู้บริหารได้เตรียมตัวและเตรียมครูเพื่อให้มีความรู้ในการจัดการเรียนร่วมระดับอนุบาล โดยการเข้ารับการอบรม สัมมนา มีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองทราบ โดยให้ครูประจำชั้นชี้แจงการคัดแยกเด็กโดยการทดสอบความรู้ทั่วไป ผู้จัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลคือครูประจำชั้น ครูประจำชั้นเป็นผู้จัดซื้อและจัดหาสื่อและอุปกรณ์โดยมีการจัดสรรงบประมาณ และติดต่อประสานงานให้ผู้บริหารนิเทศ และติดตามผลอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยการเยี่ยมชั้นเรียน และมีองค์กรภาครัฐให้การสนับสนุนด้านการจัดการเรียนการสอน ครูประจำชั้นจัดกิจกรรมที่เน้นส่งเสริมลักษณะการช่วยเหลือตนเอง ใช้แผนการศึกษาเฉพาะบุคคลเป็นแนวทางในการเขียนแผน และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับหลักสูตรโดยเรียนเหมือนกันแต่ลดความคาดหวังหรือความยากของงานลง สอนเนื้อหาเดียวกันกับเด็กปกติ สอนเด็กพร้อมกันทั้งชั้น และทบทวนให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละคน เมื่อสอนจบจัดกิจกรรมเสริมพิเศษที่พัฒนาทักษะกล้ามเนื้อเล็ก กล้ามเนื้อใหญ่ และการเคลื่อนไหว เลือกสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ช่วยพัฒนาด้านที่บกพร่องเด็กอนุบาลที่มีความต้องการพิเศษทุกคนใช้สื่อและวัสดุอุปกรณ์เหมือนกับเด็กปกติ และได้รับการวัดและประเมินผลเด็กโดยการสังเกตพฤติกรรม ส่วนปัญหาด้านการบริหารพบว่าโรงเรียนไม่สามารถ

ดำเนินการตามนโยบายได้ทั้งหมด บุคลากรไม่เพียงพอ ขาดความรู้ความสามารถและทักษะในการสอน และจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล ขาดงบประมาณในการปรับสภาพแวดล้อมและให้บริการเครื่องมือ สื่อ และอุปกรณ์การนิเทศและติดตามผลยังทำไม่ได้เต็มที่ หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนยังมีน้อย ส่วนปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคือ ขาดเอกสารที่เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมครู ไม่สามารถจัดกิจกรรมได้ตามที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล ขาดความรู้ความเข้าใจและ ประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดสื่อและวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม

สมศรี พนมวิจิตร (2546: 89-91) ได้ทำการศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียน ที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่จำแนกตามเพศต่างกัน อายุต่างกัน ระดับการศึกษาต่างกัน และจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องประเภทต่างกัน มีปัญหา การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจันทบุรี ไม่แตกต่างกัน ส่วนความคิดเห็นต่อสภาพปัญหา การจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส ของผู้บริหารและครู ด้านสภาพแวดล้อมมีความคิดเห็นว่ามีสภาพปัญหาการจัดการเรียนร่วม ในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะปัจจัยพื้นฐานของโรงเรียนเช่น งบประมาณ แนวความคิดในการบริหารงานในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมที่เป็น ตัวบุคคล ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้เกิดความต่าง และอาจจะเกี่ยวเนื่องกับ ความพร้อมทั้งด้านงบประมาณ การจัดระบบการบริหารภายในโรงเรียน

สำนักผู้ตรวจราชการที่ 4 กระทรวงศึกษาธิการ (2548: บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษา และปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติในสถานศึกษา พบว่า ปัญหาด้านอาคารสถานที่ซึ่งเกิดจากขาดงบประมาณในการจัดอาคารสถานที่ ห้องน้ำ ห้องพิเศษ สำหรับใช้ทำกายภาพบำบัด อาคารเรียน ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ไม่เพียงพอสำหรับการจัด การเรียนการสอนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละประเภท ปัญหาด้านการคัดแยกเด็กพบว่า สภาพปัญหาเกิดบุคลากรไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการคัดแยกเด็ก รวมถึงการขาดแคลนเครื่องมือ สื่อ อุปกรณ์ในการคัดแยก ส่วนปัญหาการส่งต่อให้แพทย์วินิจฉัย บางโรงพยาบาลไม่มีความพร้อมต้องพาเด็กไปต่างจังหวัด ปัญหาด้านการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล พบว่า ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล และไม่ได้จัดทำแผน การศึกษาเฉพาะรายบุคคล เพราะมีภาระงานมากและไม่มีความรู้ความชำนาญทางการจัดการเรียนร่วม มาให้คำปรึกษา แนะนำสำหรับสภาพปัญหาด้านการจัดการเรียนร่วม พบว่าครูยังไม่มีความชำนาญ ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับการเรียนร่วม ครูมีภารกิจในการเรียนการสอนเด็กปกติและ

การปฏิบัติงานต่าง ๆ ในระบบมาก ไม่มีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเด็กพิเศษแต่ละคน ขาดบุคลากรเฉพาะทางด้านการศึกษาพิเศษ ไม่สามารถสอนได้ตรงตามแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล มีการจัดอบรมให้คณะครูได้มีความรู้เกี่ยวกับเด็กพิเศษน้อย โรงเรียนที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษหลายประเภทเรียนร่วมทำให้มีความยากลำบากในการจัดการเรียนการสอน ทั้งการเตรียมแผนการศึกษาเฉพาะรายบุคคล สื่อการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผล เด็กที่มีความต้องการพิเศษบางคนยังไม่มีความพร้อมสำหรับการอยู่ในห้องเรียนร่วม ครูยังมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการจัดการเรียนร่วม ส่วนปัญหาด้านการวัดและประเมินผลพบว่า ครูไม่มีความรู้ความเข้าใจการวัดและประเมินผล ไม่มีเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการพิเศษแต่ละประเภท ส่วนปัญหาด้านบุคลากรพบว่า ขาดบุคลากร บุคลากรมีจำนวนจำกัดและไม่มีความรู้ในการจัดการเรียนร่วม สำหรับปัญหาด้านความร่วมมือของผู้ปกครองพบว่า ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และไม่ยอมรับสภาพของบุตร หลาน บางรายไม่ส่งเข้าโรงเรียนอีกทั้งขาดความรู้ความเข้าใจในปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาเด็ก ไม่มีเวลาดูแลบุตร หลานของตนเอง ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและมุ่งหวังให้โรงเรียนช่วยเหลือบุตรของตนเองในทุกเรื่อง สำหรับปัญหาด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผล โรงเรียนได้รับการนิเทศน้อยและขาดความต่อเนื่อง โรงเรียนไม่มีเครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศการจัดการเรียนร่วม และสถานศึกษาไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนร่วมที่จะสามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครูในโรงเรียน

วรารชณ์ ธนพรชัยทิพย์ (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดปัตตานี ยะลาและสตูล ตามทัศนะของครูผู้สอนและผู้บริหาร ผลการวิจัยด้านสภาพปัญหาโดยสรุปพบว่า ระดับปัญหาการจัดการเรียนร่วมด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนร่วม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านงบประมาณทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ข้อปัญหาที่เป็นปลายเปิด ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มีปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่เรียนมีมาก เวลาไม่เพียงพอในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีความถี่มากที่สุด ด้านบุคลากรปัญหาคือ ครู ครูไม่ได้เข้ารับการอบรมเรื่องการจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียนเรียนร่วมมีความถี่มากที่สุด ส่วนด้านสิ่งแวดล้อม มีปัญหาเกี่ยวกับห้องน้ำห้องส้วมสำหรับนักเรียนเรียนร่วมบางประเภทมีความถี่มากที่สุด ด้านงบประมาณ โรงเรียนขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและภาคเอกชนมีความถี่มากที่สุด โดยมีข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครูที่ตอบแบบสอบถามครั้งนี้ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และหลักสูตรสถานศึกษาคือ ควรเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและบุคลากร การกำหนดกิจกรรมควรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน กำหนดนโยบายในการรับนักเรียนเข้าเรียนร่วมกับนักเรียนปกติให้ชัดเจน ด้านสิ่งแวดล้อม สถานศึกษาควรจัดซื้อ สิ่งอำนวยความสะดวกและความช่วยเหลืออื่นใดเป็นการเฉพาะสำหรับนักเรียนเรียนร่วม และปรับปรุงอาคารสถานที่

สิ่งแวดล้อม ให้มีเหมาะสมและเอื้อต่อนักเรียนที่เข้าเรียนร่วมทุกประเภทที่มีในโรงเรียนอย่างทั่วถึง ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความสะดวกและความปลอดภัย ควรจัดให้มีห้องเสริมการเรียนรู้หรือจัด เป็นมุมความรู้ด้านวิชาการ จัดให้มีบริการคอมพิวเตอร์แก่นักเรียนเรียนร่วม ด้านงบประมาณ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ควรระดมพลังสนับสนุนในการจัดงบประมาณให้เพียงพอและต่อเนื่อง สำหรับการจัดซื้อสื่อ วัสดุ เพื่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนเรียนร่วมให้สูงขึ้นอย่างเต็มความสามารถ

นิษชยา ทองจันทร์ (2549: 115) ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความต้องการของครูที่มีประสบการณ์การทำงาน การจัดการศึกษาพิเศษที่แตกต่างกัน และผู้ปกครองเด็กที่มีความต้องการพิเศษต่อการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา โดยศึกษาเป็นรายด้าน 6 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านเครื่องมือ อุปกรณ์อาคารสถานที่ และด้านการจัดทำหลักสูตรและการนำไปใช้ตามลำดับพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาในปัจจุบันยังไม่มีความพร้อมในหลายด้าน เช่น ด้านบุคลากร มีครูที่ผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษเพียงร้อยละ 14.49 ด้านสื่อการเรียนการสอน มีสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ และไม่เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนพิเศษเรียนร่วม ด้านการนิเทศการศึกษา ยังมีครูการศึกษาพิเศษ และศึกษานิเทศก์เฉพาะด้านไม่เพียงพอ ไม่มีการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนการสอนร่วมกันของเด็กปกติกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษยังมีน้อย และการขอความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองยังมีน้อยเป็นต้น ตลอดจนด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเครื่องมือ อุปกรณ์ และอาคารสถานที่ เช่น ห้องเรียนยังไม่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับลักษณะความต้องการของเด็กแต่ละประเภท ผู้บริหารและครูอาจยังมีทัศนคติต่อการจัดการเรียนร่วมว่าเป็นภาระของโรงเรียนที่ต้องปฏิบัติตามนโยบาย เมื่อต้องดำเนินการจึงมีความต้องการให้มีทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างเพียงพอต่อความต้องการของเด็ก ในสถานะเช่นนี้ควรสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริหาร ครู ให้เห็นถึงความสำคัญและยินดีจัดการเรียนร่วม ตลอดจนสร้างเจตคติที่ดีของผู้ปกครอง และเด็กปกติให้มีความเข้าใจต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

วิวัฒน์ไชย ศรีวิวัฒน์ (2550: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม ภายใต้โครงสร้างซีท ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม ภายใต้โครงสร้างซีท ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน จำแนกตามตำแหน่งประสบการณ์และขนาดโรงเรียน ผลการวิจัยโดยสรุปพบว่า 1) สภาพการบริหารโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านนักเรียน ด้านสภาพแวดล้อม ด้านเครื่องมือ และด้านกิจกรรมการเรียนสอน 2) ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารตามความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียน และครูผู้สอนจำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ และขนาดโรงเรียนพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญยกเว้นด้านเครื่องมือที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ครูในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมภายใต้โครงสร้างซีทแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ศิริจันทร์ ภักดีโต (2550: บทนำ) ได้ทำการวิจัยสภาพและปัญหาการบริหารการศึกษาแบบเรียนร่วม สำหรับนักเรียนที่บกพร่องทางการเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 พบว่า สภาพการบริหารการศึกษาแบบเรียนร่วมสำหรับนักเรียนที่บกพร่องทางการเรียนรู้ภาพรวมมีสภาพการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สภาพการปฏิบัติต่ำที่สุดได้แก่ ด้านหลักสูตรและการประเมิน ส่วนปัญหาการบริหารการศึกษาแบบเรียนร่วมสำหรับนักเรียนที่บกพร่องทางการเรียนรู้ภาพรวมมีสภาพการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาอยู่ในระดับสูงที่สุดได้แก่ด้านบุคลากร

บุญเกิด วิเศษรินทอง, อุดลยศักดิ์ สุนทรโรจน์ และศักดิ์พงษ์ หอมหวาน (2552: บทนำ) ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่าปัญหาการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบเด็กพบว่า มีปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านคุณภาพนักเรียน ด้านปัจจัย ด้านการบริหารจัดการ และด้านกระบวนการเรียนการสอน ผลการเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำแนกตามสถานภาพและระดับช่วงชั้นทั้งโดยรวมและรายด้านพบว่า ผู้บริหารและครูที่รับผิดชอบเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีปัญหาการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษทั้ง โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .01 และ โรงเรียนที่เปิดสอนระดับช่วงชั้นที่แตกต่างกัน มีปัญหาการดำเนินงานทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

พิมพ์ชนก สุวรรณโชติ (2553: บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพปัญหาในการบริหารจัดการเรียนร่วม โดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT Framwork) ด้านผู้เรียนและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ จากการศึกษาพบว่า มีสภาพปัญหาจากการบริหารงานด้านสภาพแวดล้อมในภาพรวมมีระดับสภาพปัญหาในการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย โดยทั้งโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่มีปัญหาในการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านย่อยพบว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพในภาพรวมมีระดับปัญหาในการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย เมื่อจำแนกตามขนาดของสถานศึกษาพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาการดำเนินงาน

อยู่ในระดับปานกลาง โรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่มีปัญหาการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย บุคคลที่เกี่ยวข้องในสภาพแวดล้อมของเด็กในภาพรวมมีระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อจำแนกตามขนาดของสถานศึกษาพบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่มีปัญหาการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยปัญหาการบริหารจัดการเรียนร่วม โดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT Framwork) ในด้านผู้เรียนและด้านสภาพแวดล้อมพบว่า ในภาพรวมค่าเฉลี่ยของปัญหาการบริหารจัดการเรียนร่วมแต่ละขนาด มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาในการจัดการเรียนร่วมตามโครงสร้างซีท (SEAT Framwork) มากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่

ศชาสิริ วัชรานุกฤษ (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพการบริหารจัดการเรียนร่วมโดยใช้โครงสร้างซีท เป็นฐานในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมจังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการเรียนร่วม และเพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารจัดการเรียนร่วมโดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT) เป็นฐานในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมที่จำแนกตามตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ด้านการศึกษาพิเศษ และการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องแต่ละประเภท และศึกษาปัญหาข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการเรียนร่วม โดยใช้โครงสร้างซีทเป็นฐานในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วม ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการเรียนร่วม โดยใช้โครงสร้างซีทเป็นฐานในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับคือด้านเครื่องมือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านนักเรียนและด้านสภาพแวดล้อม 2) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ด้านการศึกษาพิเศษต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการเรียนร่วมโดยใช้โครงสร้างซีทเป็นฐานในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนที่มีเพศต่างกัน อายุต่างกัน ระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการเรียนร่วม โดยใช้โครงสร้างซีทเป็นฐานในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมไม่แตกต่างกันและ 3) ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนเสนอปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ โดยเห็นว่าควรส่งเสริมให้นักเรียนปกติมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนพิเศษเรียนร่วม ควรจัดสิ่งแวดลอมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และให้สอดคล้องกับความต้องการ ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายตามศักยภาพของผู้เรียน เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้โดยเน้นทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต อีกทั้งควรมีเครื่องมือ สื่อสำหรับใช้กับนักเรียนพิเศษอย่างจำเพาะเจาะจง

สรุปผลการศึกษางานการวิจัย ทฤษฎี หลักการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนร่วม งานวิจัยในประเทศพบว่าการบริหารจัดการเรียนร่วมยังมีสภาพปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาด้านความพร้อมของอาคารสถานที่ ปัญหาด้านการคัดแยกเด็ก ปัญหาการส่งต่อให้แพทย์วินิจฉัย ปัญหา

ด้านหลักสูตร ปัญหาด้านการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล สื่อการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผล ปัญหาด้านบุคลากร ความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาด้านความร่วมมือของผู้ปกครอง ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเครื่องมือ อุปกรณ์ ตลอดจนปัญหาด้านการบริหารจัดการเรียนร่วม ซึ่งมีความสอดคล้องกับการบริหารจัดการเรียนร่วมในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานราธิวาส ซึ่งควรได้รับการพัฒนาอีกหลายด้าน เช่น ด้านอาคารสถานที่ ด้านบุคลากร สื่อการเรียนการสอน การนิเทศ ติดตาม ประเมินผล การจัดทำหลักสูตร สื่อ อุปกรณ์ เครื่องมือ ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

งานวิจัยต่างประเทศ

Faite Royjier Poncefont Mack (2006: 6 อ้างถึงใน สุทธิญา รัตนสังข์, 2547: 50) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูในรัฐมิชิแกน สหรัฐอเมริกา ที่มีต่อการจัดการเรียนร่วมพบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดการเรียนร่วม และจะจัดได้ดีหากจัดเป็นระบบรวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร และมีการฝึกอบรม สำหรับความรู้ในเรื่องการเรียนร่วมพบว่า มีครูร้อยละ 33 ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยครูส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ ความหมายทางการศึกษาพิเศษ เช่น IEP และครูยังไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างเพียงพอในเรื่องการจัดการศึกษาให้กับเด็ก โดยครูระดับประถมศึกษาได้รับการฝึกอบรมมากกว่าครูระดับมัธยมศึกษา

Williams (1998 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ไชยโชติ, 2550: 69) ได้ทำการศึกษาเรื่องการรับรู้ของครูในชั้นเรียนปกติ เรื่องการเตรียมตัวเพื่อทำงานในชั้นเรียนร่วมในฐานะเป็นรายวิชาที่เตรียมก่อนการเข้าปฏิบัติงานพบว่า ครูที่จะปฏิบัติงานในชั้นเรียนร่วมของเด็กพิการกับเด็กปกติจะต้องมีความเข้าใจความต้องการของเด็กเป็นอย่างดี

Tjokrowardogo (1989 อ้างถึงใน วีระพงษ์ เทียมวงษ์, 2547: 83) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะความต้องการจำเป็น และปัญหาของโรงเรียนเรียนร่วมระดับประถมศึกษา ในจาร์การ์ตาร์ และจอร์จาร์การ์ตาร์ ในเกาะชวา และความเป็นไปได้ในการใช้การนิเทศการสอนตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการรวบรวมจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอน อาจารย์ใหญ่ ผู้นิเทศทางการศึกษาพิเศษในโรงเรียนประถมศึกษา 3 โรงเรียน และรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการเรียนร่วมของทั้ง 3 โรงเรียนพบว่า คุณลักษณะของโรงเรียนเรียนร่วมมีดังนี้

1. มีครูให้คำแนะนำปรึกษาทางการศึกษาพิเศษ
2. มีการสนับสนุนเฉพาะเกี่ยวกับเครื่องมือและสื่อการสอนพิเศษ

3. มีนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมอยู่ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและความต้องการจำเป็น มีดังนี้

3.1 หลักสูตร

3.2 แหล่งทรัพยากรเกี่ยวกับการเรียนการสอนสำหรับนักเรียน และครู

3.3 สื่อและอุปกรณ์การสอนที่เหมาะสม

3.4 งบประมาณ

3.5 ความรู้และทักษะของครูผู้สอนใน โครงการเรียนร่วม

3.6 การติดต่อสื่อสารกับผู้บริหารในระดับสูงที่รับผิดชอบการดำเนินงาน การเรียนร่วม ควรจัดโดยผ่านการปฏิบัติหน้าที่ของผู้มีบทบาททางการศึกษาในโครงการเรียนร่วม ผ่านการเยี่ยมโรงเรียน และชั้นเรียน การประชุมประจำของบุคลากรในโรงเรียน และผ่านบรรยากาศการทำงานร่วมกัน ในโรงเรียน

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศและต่างประเทศสรุปได้ว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพิเศษ รวมทั้งด้านผู้บริหาร ครูผู้สอน มีเจตคติในทางบวกต่อการจัดการเรียนร่วม และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องยอมรับว่า โครงการเรียนร่วมเป็น โครงการที่สามารถเอื้อประโยชน์ทางการศึกษาแก่นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ และมีความพยายามในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาพิเศษของบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสมมติฐานที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ ในประเด็นที่ว่า ครูที่มีเพศ อายุ ตำแหน่งต่างกัน มีสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมแตกต่างกัน ครูที่มีวุฒิการศึกษา ความรู้พื้นฐานการศึกษาพิเศษ ประสบการณ์การทำงาน ด้านการศึกษาพิเศษต่างกัน มีสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมแตกต่างกัน และครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมแตกต่างกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ ดังที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้นแล้วนั้น